

The Gleaner

Vol 17 (1981)

Κριτική βιβλιογραφία του «Κρητικού Θεάτρου» (1965-1979)

Στέφανος Ε. Κακλαμάνης

doi: [10.12681/er.303](https://doi.org/10.12681/er.303)

To cite this article:

Κακλαμάνης Σ. Ε. (1981). Κριτική βιβλιογραφία του «Κρητικού Θεάτρου» (1965-1979). *The Gleaner*, 17, 46-73.
<https://doi.org/10.12681/er.303>

**ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ «ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ»
(1965-1979)**

μέ λογισμό και μ' όνειρο
Σολωμός

Ἡ «Κριτική Βιβλιογραφία τοῦ «Κρητικοῦ Θεάτρου» (1965-1979) συγκροτήθηκε μέ βάση τὸ σχῆμα τῆς προηγούμενης βιβλιογραφικῆς ἐργασίας τοῦ καθηγητῆ Μ. Ι. Μανούσακα¹ καὶ περιλαμβάνει συνολικὰ 123 λήμματα σὲ κατάταξη χρονολογικὴ καὶ γιὰ κάθε ἔτος ἀλφαβητικῆ².

Τὸ κάθε λῆμμα συνοδεύεται ἀπὸ σχόλιο στὸ ὁποῖο παρουσιάζεται συνοπτικὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ δημοσιεύματος· ὅταν ὅμως ὁ τίτλος ἢ τὰ κεφάλαια προσδιορίζουν τὸ περιεχόμενο ἐπακριβῶς, τὸ σχόλιο, ὅπου ὑπάρχει, καλύπτει ἄλλες ἀνάγκες: ἀξιολόγηση καὶ χαρακτήρα τοῦ δημοσιεύματος, ἐκτίμηση τῆς προσφορᾶς του στὴν προώθηση τῶν διαφόρων προβλημάτων τοῦ ἔργου εἰδικὰ ἢ τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου γενικὰ, συσχέτιση μέ κατάλληλες παραπομπές πρὸς ἄλλα συναφῆ τῆς Βιβλιογραφίας κλπ. Σὲ περίπτωσι πού ἔχει δημοσιευτεῖ περισσότερες ἀπὸ μιὰ φορὲς καταγράφεται ἡ πρώτη δημοσίευση καὶ στὸ σχόλιο δίνονται μέ χρονολογικὴ σειρά οἱ ἐπόμενες καὶ σημειώνονται οἱ τυχόν ὑπάρχουσες διαφορές· ἔτσι δὲν ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸν «καιρὸ» του —καὶ τὸν «τόπο» του, καὶ τὸν «καιρὸ» τοῦ «τόπου» του— καὶ συνεπῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκτιμηθεῖ ὀρθότερα ἢ ὁποιαδήποτε συμβολὴ του στὴν προώθηση τῆς ἔρευνας· π.χ., ἐὰ

Καὶ ἀπὸ τῆ θέσι αὐτῆ ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς δασκάλους μου Μ. Ι. Μανούσακα καὶ Ν. Μ. Παναγιωτάκη γιὰ τὴν πολύτιμη βοήθεια πού μοῦ πρόσφεραν· θεώρησαν τὸ χειρόγραφο καὶ μέ τις ὑποδείξεις τους βελτίωσαν αἰσθητὰ τὴν ἀρχικὴ μορφή τοῦ κειμένου.

1. Μ. Ι. Μανούσακας, *Κριτικὴ Βιβλιογραφία τοῦ «Κρητικοῦ Θεάτρου»*, Δεύτερη ἔκδοση συμπληρωμένη, Ἀθήνα 1964 [στὸ ἐξῆς: Μανούσακας:].—Εἶναι ὅμως φυσικὸ νὰ ὑπάρχουν καὶ παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴ μέθοδο αὐτῆ: ἐδῶ, κάθε κριτικὴ ἔκδοση δίνεται σὲ ἓνα μόνο λῆμμα· ἡ φιλολογικὴ μελέτη σὲ δυὸ (ἢ περισσότερα) ἔργα τοῦ «Κρητικοῦ Θεάτρου» ἀντιμετωπίζεται ξεχωριστὰ γιὰ τὸ κάθε ἔργο, χωρὶς νὰ καταχωρίζεται στὸ πρῶτο μέρος — βλ. τις περιπτώσεις Δετοράκη: ἀρ. 75, 86, 101 καὶ Τσοπανάκη: ἀρ. 88 καὶ 102.

2. Οὐσιαστικὰ ὅμως περιέχει 109 δημοσιεύματα· δηλαδή, συνολικὰ ἀπὸ τὰ

ό αρ. 4 ἐδῶ, εἶχε ἀναδημοσιευτεῖ μετὰ τὸ 1968 καὶ ὡς ἐκ τούτου καταγραφεῖ μετὰ τὸν αρ. 8, χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ἔχανε τὴν προδρομικὴ τῆς ἀξία³. Παρόλα ταῦτα, ὅταν οἱ μεταξὺ τους διαφορὸς εἶναι πολλές καὶ σημαντικὲς—πράγμα βεβαίως ποὺ δηλώνεται—προτιμᾶται ἡ τελευταία δημοσίευση. Ὅσον ἀφορᾷ τὴ δημοσίευση μελέτης κλπ. ποὺ περιέχεται ἤδη στὴ Βιβλιογραφία Μανούσκα (ὅπως πχ. οἱ περιπτώσεις Μέγα)⁴, καταγράφεται ἡ τελευταία δημοσίευση καὶ χωρὶς σχόλια ἢ ὅ,τιδήποτε ἄλλο γίνεται παραπομπὴ στὸν ἐκεῖ ἀριθμὸ καταγραφῆς τῆς⁵.

Τὸ σχόλιο ἀκολουθεῖ καταχώριση κριτικῶν καὶ πηροσιάσεων τοῦ δημοσιεύματος μετὰ τὴν ἐνδειξὴ «κρίσεις». Γιὰ βιβλιοκρισίες κριτικῆς ἐκδοσης ἔργου ποὺ δημοσιεύτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1965 κρίθηκε ἀναγκαῖο γιὰ λόγους πληρότητας⁶ νὰ πηρουσιαστεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἐκδοσι.

Δὲν περιέχονται τὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ ἄρθρα—μολονότι τὰ ἄρθρα τοῦ Kindlers Literatur Lexikon εἶναι τὰ πληρέστερα στὸ εἶδος τους—καὶ τὰ σχετικὰ κεφάλαια ἀπὸ τὶς «Ἱστορίες τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας»⁷. Ἀπὸ τὶς ὄχι καὶ λίγες Ἀνθολογίες (ἡ δημοσιεύσεις ἀποσπασμάτων) καταχωρίζονται μόνον τῶν Στ. Ἀλεξίου, Α. Πολίτη καὶ Φ.Κ. Μπουμπουλίδη· σημαντικὲς πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ δύο πρῶτες ποὺ δὲν μεταφέρουν ἀπλῶς τὸ κείμενο τῆς κριτικῆς ἐκδοσης, ὅπου ὑπάρχει, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦν παράλληλα καὶ τὶς πηγὲς ἐκδίδοντας ὄχι σπάνια μετὰ διαφορετικὲς γραφές.

123 ἀφαιροῦνται 14 ποὺ εἶτε εἶναι ἀναδημοσιεύσεις παλαιότερων ἀπὸ τὸ 1965 μελετῶν (οἱ αρ. 48, 59, 69, 94, 103, 113, 114), εἶτε σχετίζονται ἔμμεσα μετὰ τὸ «Κρητικὸ Θέατρο» (οἱ αρ. 17, 20, 26, 33, 36, 41), ἢ πρόκειται γιὰ παραλλαγὴ ἄλλου ἄρθρου ποὺ καταχωρεῖται στὴ Βιβλιογραφία (ὁ αρ. 5 σὲ σχέση μετὰ τὸν 6).

3. Ἀπὸ ἄλλη πλευρὰ θεωρώντας τὸ ζήτημα αὐτὸ μὴ τέτοιου εἶδους μετατόπιση θὰ δημιουργοῦσε σχῆμα πρῶτο καὶ χρονικὰ ἀσυνέπειες περιεχόμενου στὶς συσχετιζόμενες μελέτες· πρβλ. πχ. τοὺς αρ. 6 καὶ 98.

4. Βλ. σημ. 2.

5. Ἐξαίρεται ὁ αρ. 48 ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ σχόλιο.

6. Ἀλλιῶς δὲ θὰ ἐξυπηρετοῦσε καμιά σκοπιμότητα ἡ ἀναγραφὴ καὶ μόνον τῶν βιβλιοκρισιῶν ποὺ ἔγιναν στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει.

7. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ *Storia della Letteratura Neogreca* τοῦ Μ. Vittì ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ φαινόμενο τοῦ «Κρητικοῦ Θεάτρου» ἀπὸ διαφορετικὴ σκοπιὰ· ἀλλὰ καὶ ἡ βιβλιοκρισία ἀπὸ τὸν Α. F. van Gemert εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὸ θέμα μας.

Διάγραμμα Βιβλιογραφίας

Μέρος Α'. I. Γενικά έργα	άρ.	1- 42
Μέρος Β'. II. Ειδικά έργα	»	43-123
A. ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ		
1. Γεώργιου Χορτάτση Έρωφίλη	»	43- 63
2. Ίωάννη Άνδρέα Τρώιλου Βασιλεύς ό Ροδολίνος	»	64- 66
3. Άνόνημου Ζήνων	»	67- 68
B. ΚΩΜΩΔΙΕΣ		
1. Γεώργιου Χορτάτση Κατζούρμπος	»	69- 77
2. Άνόνημου Στάθης	»	78- 88
3. Μάρκου Άντώνιου Φώσκολου Φορτουνάτος	»	89- 94
Γ. ΠΟΙΜΕΝΙΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ		
1. Γεώργιου Χορτάτση Πανώρια (= Γύπαρης)	»	95-102
2. Άνόνημου Ό Πιστικός Βοσκός	»	103-108
Δ. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΔΡΑΜΑ		
Άνόνημου Ή Θυσία τοῦ Άβραάμ	»	109-123

ΜΕΡΟΣ Α΄.

1. Στυλιανός Άλεξίου, «Τό Κάστρο τῆς Κρήτης καί ἡ ζωή του στό ΙΣΤ΄ καί ΙΖ΄ αἰώνα», *Κρητικά Χρονικά*, 19 (1965) 146-178, πίν. Κ΄-ΚΗ΄.

[1. Ή μορφή τῆς πολιτείας (σ. 146-150)· — 2. Κοινωνικές τάξεις καί οικονομική ζωή (σ. 150-155)· —3. Ή καθημερινή ζωή (σ. 155-163)· —4. Ή πνευματική ζωή (σ. 163-170)· —5. Ή θρησκευτική ζωή (σ. 170-173) —σβ. Οί πληγές (σ. 173-178)].

«Σκοπός τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι νά δώσει ἐκλαϊκευτικά καί συνοπτικά μιὰ γενική εἰκόνα τῆς ζωῆς καί τοῦ πολιτισμοῦ στήν πρωτεύουσα τῆς Κρήτης, τό Κάστρο, αὐτά τὰ χρόνια, καί τοῦ περιβάλλοντος ποῦ ἐδημιούργησε ἀνθρώπους ὅπως ὁ Θεοτόκοπουλος, ὁ Κορνάρος, ὁ Κύριλλος Λούκαρις» (σ. 146, σημ.).

2. Μ. I. Μανούσακας, *Ή Κρητική Λογοτεχνία κατά τήν ἐποχή τῆς Βενετοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1965.

[1. Εἰσαγωγή: Ή Βυζαντινή κληρονομιά (σ. 5-12)· —2. Ή προστοιμασία τῆς ἀνθισθῆς (15ος - 16ος αἰ.), (σ. 13-26) —3. Ὁ αἰώνας τῆς ἀκμῆς (1590 περ. -1669), (σ. 27-53)].

Γραμματολογική ἐπισκόπηση τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας μέ πλούσια βιβλιογραφία. Πρόκειται γιά ἐντελῶς ἀνανεωμένη καί ἐκσυγχρονισμένη μορφή τῆς μελέτης τοῦ ἴδιου, «La Littérature Crétoise à l'époque Vénitienne», *L'Hellénisme Contemporain*, 9, τεῦχ. 2-3 (Mars - Juin 1955) 95-120 [βλ. Μανούσακας, ἀρ. 40].

ΚΡΙΣΕΙΣ: Τ. Α. Γριτσόπουλος, ἐφ. Ή Καθημερινή, φ. 16284 (1 Ὀκτωβρίου 1965) 1,4 — Ξ. I. Καράκαλος, *Νέα Ἐστία*, 80 (1966) 1258-1261.

3. Ἀνώνυμος [= Κώστας Νίτσος;], «Νὰ βροῦμε τὶς ρίζες μας», *Θέατρο*, 5, τεῦχ. 27-28 (Μάης - Αὐγούστος 1966) 11-12.

Σχόλιο γιὰ τὴ μέχρι τὸ 1966 μελέτη καὶ ἀξιοποίηση τῶν ἔργων τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου: τόνιζεται ἡ ἀνάγκη θεατρολογικῆς ἐξέτασης τῶν ἔργων καὶ ἔρευνας γιὰ τὴν καλύτερη γνώση τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πολιτισμικοῦ κλίματος ὅπου παρουσιάστηκαν (βλ. τοὺς ἀρ. 4 καὶ 8).

4. Ν. Μ. Παναγιωτάκης, «Ἱταλικὲς Ἀκαδημίες καὶ Θέατρο. Οἱ Stravaganti τοῦ Χάνδακα», *Θέατρο*, 5, τεῦχ. 27-28 (Μάης - Αὐγούστος 1966) 39-53.

[1. Ἡ Accademia Olimpica (σ. 39-40)—2. Ἀκαδημίες καὶ Ἱταλικὸ Θέατρο (σ. 40-45)—3. Οἱ Stravaganti τοῦ Χάνδακα (σ. 45-50)].

Στὸ τρίτο μέρος ὑπογραμμίζεται ἡ ὑπαρξὴ στὸ Χάνδακα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Stravaganti καὶ συνδέεται ἡ συντελούμενη πνευματικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὸ φαινόμενο τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου μὲ τὴ δράση τῆς (βλ. ἀκόμη τὸν ἀρ. 8).

5. Linos Politis, «La poésie pastorale en Crète à la fin du XVIe siècle; rapports et différences avec la poésie pastorale italienne», *Actes du IVe Congrès de l'Association Internationale de Littérature Comparée* [Fribourg 1964], Χάγη - Παρίσι 1966, σ. 1000-1007.

Ὄψιαστικά πρόκειται γιὰ τὸν ἀρ. 6 μὲ ὀρισμένες προσθήκες στὴν ἀρχή: γιὰ τὴν «Ἀπαρνημένη τῶν Χανίων», ἀρχαιόγλωσση μίμηση τοῦ Θεόκριτου, τοῦ ἸΣΤ' αἰῶνα, καὶ γιὰ τὸ παρένθετο ἐπεισόδιο τοῦ Κρητικοῦ στὸν Ἐρωτόκριτο, γιὰ τὸ ὅποιο διατυπώνεται ἡ ἀποψη ὅτι προέρχεται ἀπὸ κάποιο Ἱταλικὸ εἰδύλλιο. — Ἀναδημοσίευτη: L. Politis, *Paléographie et littérature byzantine et néo-grecque. Recueil d'études*, Λονδίνο, Variorum Reprints, 1975, ἀρ. 23.

ΚΡΙΣΕΙΣ: H.-G. Beck, *Byzantinische Zeitschrift*, 60 (1967) 146.

6. Λίνος Πολίτης, «Ποιμενικὴ Ποίηση καὶ Δράμα. Ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς μὲ τὰ Ἱταλικά», *Θέατρο*, 5, τεῦχ. 27-28 (Μάης - Αὐγούστος 1966) 32-34.

Συνδέεται ἡ κρητικὴ ποιμενικὴ ποίηση μὲ τὴ σύγχρονή της Ἱταλικὴ καὶ σημειώνονται οἱ ὑπάρχουσες ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς. Ἐπίσης ἐξετάζεται ἡ Πανώρια (= Γύπαρης) σὲ σχέση μὲ τὸ πιθανολογούμενο Ἱταλικὸ τῆς πρότυπο, τὴν *Calisto* τοῦ Luigi Grotto (βλ. καὶ τὸν προηγούμενο ἀριθμὸ). Ἀνακοίνωση στὸ Β' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριο δημοσιευμένη στὰ *Πεπραγμένα* του, τ. Δ', Ἀθ. 1969, σ. 389-396, καὶ ἀναδημοσιευμένη στὸ: Λ. Πολίτης, *Θέματα τῆς Λογοτεχνίας μας. Δεύτερη σειρά*, Θεσσαλονίκη 1976 [Μελέτη, 12] σ. 53-65.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ πρότυπου τῆς Πανώριας μὲ τὴν *Calisto* διατύπωσε ἀμφιβολίες, χωρὶς δυνατὰ ἐπιχειρήματα, ὁ Α. Σαχίνης (βλ. τὸν ἀρ. 98).

7. Linos Politis, «Il Teatro a Creta nei suoi rapporti con il Teatro Italiano del Rinascimento, e in particolare con la Commedia Veneziana», στὸν τόμο *Venezia e l'Oriente fra tardo Medioevo e Ri-*

nascimento, a cura di A. Pertusi, Φλωρεντία 1966 [Civiltà Europea e Civiltà Veneziana, Aspetti e Problemi, 4], σ. 225-240.

Συνδέεται ή καλλιέργεια του Θεάτρου στην Κρήτη με τὸ πρόσωπο τοῦ Γεώργιου Χορτάση και γίνεται συνοπτική γραμματολογική παρουσίαση τῶν ἔργων τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου. Ἡ ἐξέταση τοῦ προβλήματος τῶν πηγῶν τῶν Κρητικῶν Κωμωδιῶν δείχνει τὴν ἐπίδραση τῆς Commedia Veneziana, πού στάθηκε τὸ ἐνδιάμεσο στάδιο ἀπὸ τὴν Commedia Erudita σὴν Dell'arte, στὰ ἔργα τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν τὰ πιθανὰ τους πρότυπα. Ἀναδημοσιεύτηκε: L. Politis, *Paléographie et littérature byzantine et néo-grecque*, ὁ.π., ἀρ. 24.

8. Ν. Μ. Παναγιωτάκης, «Ἐρευναι ἐν Βενετία», *Θησαυρίσματα*, 5 (1968) 45-118, πίν. Ε'-Γ'.

[1. Περὶ Καλλιερῶν (σ. 45-58) — 2. Περὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Χάνδακος και τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐν Κρήτη κατὰ τὸν 16ον και τὸν 17ον αἰῶνα (σ. 58-105)].

Σημαντικότερο κείμενο —διευρύνει τοὺς ὀρίζοντες τῶν Κρητολογικῶν Σπουδῶν— γιὰ τὸν πλοῦτο τῶν πληροφοριῶν γύρω ἀπὸ τὴν πολιτισμική κατάσταση σὴν Κρήτη κατὰ τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες τῆς Βενετοκρατίας.

9. Ἐμμ. Κ. Χατζηγιακουμῆς, *Νεοελληνικαὶ πηγαὶ τοῦ Σολωμοῦ. Κρητικὴ Λογοτεχνία—Δημώδη Μεσαιωνικὰ Κείμενα—Δημοτικὴ Ποίησις*, ἐν Ἀθήναις 1968 [Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπτόλου, 1] σ. 25-112.

Μελετᾶται διεξοδικὰ και ἀποτιμᾶται κριτικὰ ἡ ἐπίδραση τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας τῆς ἀκμῆς σὴν ποιητικὴ τοῦ Δ. Σολωμοῦ.

ΚΡΙΣΙΕΙΣ: Α. Πολίτης, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 194-201.— Ἀνώνομος [=Octave Merlier;], *Études Néo-helléniques*, 3 (1971-1972) 103-107.— C. M. Prussis, *Neohellenika*, 2 (1975) 347-349.

10. *Κρητικὴ Ἀνθολογία (ΙΕ'—ΙΖ' αἰῶνας)*. Εἰσαγωγὴ, ἀνθολόγησι και σημειώσεις Στυλιανοῦ Ἀλεξίου, Ἡράκλειον Κρήτης 21969 [Ἐταιρία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν], 12 πίν.

[1. Εἰσαγωγὴ (σ. 11-24) — 2. Κείμενα (σ. 27-234) — 3. Παράρτημα: Κρητικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς τῆς Βενετοκρατίας (σ. 237-242) — 4. Βιβλιογραφικὲς Σημειώσεις (σ. 245-249) — 5. Γλωσσάριο (σ. 253-262)].

Στὴ νέα αὐτὴ αἰσθητὰ ἐμπλουτισμένη ἔκδοση «γιατὶ περιέλαβε ὄχι μόνο μεγαλύτερα και περισσότερα ἀποσπάσματα, ἀλλὰ και γιὰτὶ σ' αὐτὴν ἀντιπροσωπεύονται ἀρκετὰ ἔργα πού δὲν εἶχαν καθόλου περιληφθῆ σὴν πρώτη» οἱ ἀριθμοὶ πού ἀνήκουν στὸ Κρητικὸ Θεᾶτρο εἶναι οἱ: 21, 23-25, 29-31 και 33. «Χρησιμοποιήθηκαν ἐπίσης τώρα κριτικὲς ἐκδόσεις κειμένων, πού εἶδαν τὸ φῶς στὸ μεταξὺ· σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἔγινε κριτικὴ παραβολὴ μετὰ τις πηγές» (σ. 7). Γιὰ τὴν πρώτη ἔκδοση: Ἡράκλειο 1954, βλ. Μανούσακας, ἀρ. 36.

ΚΡΙΣΙΕΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 437.

11. Spyros A. Evangelatos, «Das Griechische Theater in Spätrenaissance, Barock und Aufklärung», *Maske und Kothurn*, 15 (1969) 119-130, πίν. XIV—XVI.

Συνοπτική παρουσίαση τοῦ Κρητικοῦ καὶ τοῦ Ἑπτανησιακοῦ Θεάτρου τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰώνα· συνοδεύεται ἀπὸ τὴ βασικὴ βιβλιογραφία τοῦ θέματος (σ. 127-130).

ΚΡΙΣΕΙΣ: Α. Πολίτης, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 489-490.

12. E. Kriaras, «Noms propres de provenance italienne dans le Théâtre Crétois — Degré d'érudition des auteurs», *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 7 (1959) 133-141.

[1. Noms historiques et mythologiques de forme italianisante (σ. 135-139)· — 2. Les littérateurs crétois, la tradition érudite et l'humanisme crétois (σ. 139-141)].

Δημοσιεύεται κατάλογος τῶν κύριων ὀνομάτων ἀπὸ τὴν Ἑρωφίλη, τὸ Ζήνωνα, τὸν Κατζοῦρμπο, τὸ Στάθη, τὸ Φορτουνάτο, τὴν Πανώρια καὶ τὸν Πιστικὸ Βοσκό, καὶ ὑποστηρίζεται ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ μεταφράζονται ἀπευθείας ἀπὸ τὰ ἰταλικά χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τοῦ λόγιου διασκευαστῆ.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 490-491.

13. I[sidora] R[osenthal] — K[amarinea], «Kretische Literatur in 17. Jahrhundert», *Hellenika*, 6, τεῦχ. 16-17 (1969) 60-64.

Σύντομη ἐκλαϊκευτικὴ μελέτη γιὰ τὸν Ἑρωτόκριτο, τὴ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ καὶ τὴν Ἑρωφίλη μὲ λάθη καὶ ἀσάφειες· συνοδεύεται ἀπὸ δυὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτο (Δ 1993-2013, «ὁ θρῆνος τοῦ Βλαντίστρατου») καὶ τὴ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (στ. 29-94, «ὁ μινλόγος τοῦ Ἀβραάμ»), μεταφρασμένα στὰ γερμανικά ἀπὸ τὸν Helmut Schareika.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 488-489.

14. Σ. Α. Εὐαγγελάτος, *Ἱστορία τοῦ Θεάτρου ἐν Κεφαλληνίᾳ (1600-1900). Μετὰ δραματολογικῆς ἀναλύσεως τῶν σημαντικωτέρων ἔργων καὶ πρώτης κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ παλαιοτέρου κεφαλληνιακοῦ θεατρικοῦ κειμένου, ἐν Ἀθήναις 1970 [Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου, 5] σ. 25-40.*

Γίνεται σύντομος λόγος γιὰ τὴν κρητικὴ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τοῦ Ἑπτανησιακοῦ Θεάτρου καὶ τὴν προέλευση τῶν χειρογράφων τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου.

15. Σπύρος Α. Εὐαγγελάτος, «Γεώργιος Ἰωάννη Χορτάτσης (c. 1545-1610)», *Θησαυρίσματα*, 7 (1970) 182-227, πίν. Κ'—ΚΒ'.

[1. Ἡ ἀφετηρία τῆς ἔρευνας (σ. 182-189)· —2. Οἱ δέκα Γεώργιοι (σ. 189-194)· —3. Ὁ «Γραμματικὸς» (σ. 194-200)· —4. Ἡ «Ἁγία Παρασκευή, ὅπου ἔναι στὸ Μερκούρι» (σ. 200-203)· —5. Ὁ τάφος τοῦ Γεωργίου Χορτάτση (σ. 204-214)· —6. Τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα (σ. 214-215)· —7. Παράρτημα —Ἐγγράφα (σ. 216-227)].

Ἐρευνα στὰ κρητικὰ νοταριακὰ κατὰστιχα τῶν Βενετικῶν Ἀρχείων γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ Γεωργίου Χορτάτση· παρὰ τὶς φιλόπρονες προσπάθειες τοῦ μελετητῆ τὰ στοιχεῖα ποὺ προσκομίζονται σ' αὐτὴ δὲν ὀδηγοῦν σὲ ἀσφαλῆ συμπεράσματα γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ ποιητῆ τῆς Ἑρωφίλης.

16. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, *Κρητικών Θεάτρων*, Ἀθήναι [1970].

[1. Εἰσαγωγή (σ. 7-31) — 2. Ἀνθολογημένα κείμενα (σ. 35-163) — 3. Γλωσσάριον (σ. 165-175)].

Ἀνθολογία χωρίς ιδιαίτερες ἀξιώσεις καὶ προοπτικές.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 434-436.

17. Louis Coutelle, *Le Greghesco. Réexamen des éléments néogrecs des textes comiques vénitiens du XVIIe siècle*, Θεσσαλονίκη 1971 [Ἑλληνικά, Παράρτημα, 22].

Μελέτη συστηματική, θέτει σὲ ἀσθηρὴ κριτικὴ τὸ ὕλικό καὶ τὰ προηγούμενα πορίσματα καὶ δίνει νέα διάσταση στὸ χαρακτῆρα τοῦ Greghesco.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Α. L. Vincent, *Ἑλληνικά*, 25 (1972) 480-485.

18. Giuseppe Spadaro, «Il Teatro Cretese. 1. La Tragedia», *Siculorum Gymnasium*, 24 (1971) 70-92.

Γραμματολογικὴ ἐξέταση τῶν Κρητικῶν Τραγωδιῶν. Ἡ μελέτη τοῦ ἴδιου, «La Tragedia a Creta nel XVII secolo», *Dialogos*, τεύχ. 54 (Aprile—Giugno 1973) 1-25, εἶναι ἀναπτυγμένη μορφή τῆς προκείμενης· συγκεκριμένα, προστίθενται ἐκτενεῖς περιλήψεις τῶν υποθέσεων τῶν τριῶν τραγωδιῶν στὴ θέση τῶν κοινῶν μὲ τὰ γνωστά Ἰταλικά τοὺς πρότυπα χωρίων ποὺ ἀφαιροῦνται ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ 1971.

19. Mario Vitti, *Storia della Letteratura Neogreca*, Τορίνο, ERI, 1971 [Letterature e Civiltà, 16], σ. 75-109.

Ἐξετάζεται τὸ κρητικὸ τραγικὸ θέατρο κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ἰταλικοῦ λογοτεχνικοῦ μπαρόκ. Βλ. ἐπίσης τοὺς ἀρ. 23 καὶ 27.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Α. F. van Gemert, *Ἑλληνικά*, 27 (1974) 200-208· στὶς σ. 204-206 διατυπώνονται ἀντιρρήσεις γιὰ τὴ σύνδεση τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου μὲ τὸ Ἰταλικὸ Μπαρόκ.

20. Manlio Cortelazzo, «Nuovi contributi alla conoscenza del Greghesco», *L'Italia Dialettale*, 35, n.s. 12 (1972) 50-64.

Σχολιάζεται ὁ ἀρ. 17 καὶ προστίθενται τρία νέα κείμενα καὶ δύο ἄκόμα συγγραφεῖς τοῦ Greghesco στὰ ἤδη γνωστά.

21. Vincenzo Pecoraro, «Contributi allo studio del Teatro Cretese. 1°. I Prologhi e gli Intermezzi», *Κρητικά Χρονικά*, 24 (1972) 367-413.

[1. I Prologhi (σ. 367-388) — 2. Gli Intermezzi (σ. 389-413)].

Μελετῶνται οἱ Πρόλογοι καὶ τὰ Ἰντερμέδια τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου σὲ σχέση μὲ ἄλλα ἰταλικῶν ἔργων τῆς ἴδιας περιόδου ἐποχῆς καὶ σημειώνεται ἡ ὑφολογικὴ καὶ δομικὴ τους ἀντιστοιχία.

22. Κομνηνὴ Πηδῶνια, «Παρατηρήσεις σὲ κρητικὰ καὶ ἄλλα κείμενα», *Κρητικά Χρονικά*, 24 (1972) 278-293.

[1. Γνωριμία του Κορνάρου με τὰ ἔργα τοῦ Χορτάτση (σ. 278-286)].

Ἐξετάζεται μήπως, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐρωφίλη, γιὰ τὴν ὁποία εἶχε διαπιστωθεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν Κ. Ν. Σάθα ἐπίδραση στὸν Ἐρωτόκριτο, καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔργα τοῦ Χορτάτση, ἡ Πανώρια καὶ ὁ Κατζούρμπος, χρησίμευσαν ὡς πηγὴ στὸν Κορνάρο.

23. Mario Vitti, «Τὸ ἄγχος τῆς ζωῆς στὸν καιρὸ τῶν Χορτάτση καὶ Βιτζέντζου Κορνάρου», ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, φ. 8455 (10 Δεκεμβρίου 1972) 4.

Βλ. καὶ τὸν ἀρ. 27.

24. Ἀλέξης Σολομός, *Τὸ Κρητικὸ Θέατρο. Ἀπὸ τὴ φιλολογία στὴ σκηνή*, Ἀθήνα 1973.

[1. Προλεγόμενα (σ. 9-23)· —2. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (σ. 24-38)· —3. Ἡ Ἐρωφίλη (σ. 39-60)· —4. Ὁ βασιλέας Ροδολίνος (σ. 61-82)· —5. Ὁ Ζήνων (σ. 83-101)· —6. Ὁ Γύπαρης (σ. 102-119)· —7. Οἱ Κωμωδίες (σ. 120-146)· —8. Τὰ Ἰντερμέδια (σ. 147-182)· —9. Ἐπιλεγόμενα (σ. 183-204)· —10. Σημειώσεις καὶ Πίνακες (σ. 205-230)]. Ἄνιση ἀξία θεατρολογικὴ ἐξέταση τῶν ἔργων τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Μ. Vitti, *Θέατρο*, 7, τεύχ. 38-39 (Μάρτης-Ἰούλης 1974) 116-117.

25. A. L. Vincent, «Demotic literature of the cretan renaissance period», *Μαντατοφόρος*, τεύχ. 2 (Μάιος 1973) 8-23.

Πρόχειρη βιβλιογραφικὴ καταγραφή με ἀρκετὲς ἐλλείψεις.

26. A. L. Vincent, «Antonio da Molino in Greece», *Ἑλληνικά*, 26 (1973) 113-117.

Γιὰ τίς πρῶτες γνωστὲς παρουσιάσεις ἀναγεννησιακοῦ θεάτρου στὴν Ἑλλάδα.

27. Mario Vitti, «Ἡ ἀκμὴ τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Σύνολο (ΙΣΤ'-1Ζ' αἰ.)», *Πεπραγμένα τοῦ Γ' Διεθοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, τ. Β', Ἀθ. 1974, σ. 371-377.

Ἐπισκόπηση τοῦ φαινομένου τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας τῆς ἀκμῆς, δοσμένη ἀπὸ «εὐρωπαϊκὴ ὀπτικὴ γωνία» κατὰ τὸ μελετητὴ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στοιχεῖα Μπαρόκ στὴν τελευταία αὐτὴ φάση τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας. Βλ. ἀκόμα τοὺς ἀρ. 19 καὶ 23.

28. Γιάννης Γ. Ἰορδανίδης, «Τρεῖς κρητικὲς κωμωδίες στὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο τῆς Ἀναγέννησης», στὸ πρόγραμμα τῆς παράστασης τοῦ Κατζούρμπου [Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, θεατρικὴ περίοδος 1976-77 (ἀρ. δελτίου 147) 1976].

29. Α. Πολίτης, *Ποιητικὴ Ἀνθολογία, Βιβλίον τρίτον: Ἡ Κρητικὴ Ποίηση τοῦ δέκατου ἔβδομου αἰῶνα, δευτέρη ἐκδοσὴ ἀναθεωρημένη*, Ἀθήνα [1976].

[1. Εἰσαγωγή (σ. 9-12)· —2. Ἀνθολογημένα κείμενα (σ. 11-202)· —3. Σημειώ-

σεις (σ. 203-215)· —4. Λεξιλόγιο (σ. 217-224)]. 'Η έκδοση αυτή έχει πλουτιστεί με ύποσελίδια ερμηνευτικά σχόλια και νέα λήμματα στο λεξιλόγιο. Οι ενημερωμένες βιβλιογραφικά και αναθεωρημένες σημειώσεις δίνουν σαφή εικόνα για τὸ κάθε ἔργο. Τὸ κείμενο ἔχει καταρτιστεῖ, ἀκριτὲς φορὲς, με βάση τις πηγές — τὴν ἐντυπη καὶ χειρόγραφη παράδοση — καὶ τὴν πὺδ πρόσφατη κριτικὴ έκδοση τοῦ ἔργου. Πρώτη έκδοση, Ἀθήναι, Γαλαξίας, 1964 (ἀνατυπώθηκε τὸ 1970). Στὸ Κρητικὸ Θέατρο ἀνήκουν οἱ ἀρ. 2-9.

ΚΡΙΣΕΙΣ: (για τὴν πρώτη έκδοση)· Στυλιανὸς Ἀλεξίου, *Κρητικὰ Χρονικά*, 20 (1966) 295-301. — Κ. Θ. Δημαρᾶς, ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, φ. 6850 (22 Σεπτεμβρίου 1967) 1,2 καὶ φ. 6856 (29 Σεπτεμβρίου 1967) 1,6.

30. Walter Puchner, «Kretische Renaissance und Barockdramatik in Volksaufführungen auf den sieben Inseln», *Österreichischen Zeitschrift für Volkskunde*, 30/79 (1976) 232-242.

31. Χρυσούλα Τσικριτσῆ-Κατσανάκη, «Οἰκογενειακὰ ὀνόματα ποιητῶν τῆς Κρητικῆς Ἀναγεννήσεως», *Ἀμάλθεια*, 8, τεῦχ. 29 (Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος 1976) 281-310.

Στις σ. 300-301 καὶ 305-308 ἀντίστοιχα γιὰ τις οἰκογένειες Τρώιλου καὶ Χορτάτση.

32. Rosemary Bancroft-Marcus, «Ἡ πηγὴ πέντε κρητικῶν ἰντερμεδιῶν», *Κρητολογία*, τεῦχ. 5 (Ἰούλιος - Δεκέμβριος 1977) 5-44.

[1. Μεταφράσεις τῶν Μεταμορφώσεων (σ. 9-20)· — 2. Σύγκριση ἀνάμεσα στὸν Anguilara καὶ στὰ κρητικὰ ἰντερμέδια (σ. 20-39)·— 3. Ἐπίμετρο: ὁ συγγραφέας τῶν ἰντερμεδιῶν (σ. 39-44)].

Ἐποστηρίζεται ὅτι πρότυπο τῶν Κρητικῶν Ἰντερμεδιῶν ὑπῆρξε ἡ ἰταλικὴ μετάφραση τῶν *Μεταμορφώσεων* τοῦ Ὀβιδίου ἀπὸ τὸν Francesco Anguilara· στὸ ἐπίμετρο ἐκφράζονται ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν προσαγωγή τῶν Ἰντερμεδιῶν στὸν Γ. Χορτάτση.

33. Louis Coutelle, «Grec, Greghesco, Lingua Franca», στὸν τόμο *Venezia, Centro di mediazione tra Oriente e Occidente (secoli XV-XVI). Aspetti e Problemi*, a cura di H.-G. Beck, M. Manoussacas, A. Pertusi, τ. Β', Φλωρεντία 1977, σ. 537-544.

34. Δημήτρης Δασκκλόπουλος, «Ἐκδόσεις ἔργων τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας (1600-1669)», *Ὁ Συλλέκτης*, 2 (1976) 252 κέ., 3 (1977) 10 κέ., σὲ 19 συνέχειες.

Παρουσιάζονται σὲ χρονολογικὴ σειρὰ οἱ ἐκδόσεις τῶν ἔργων τῆς Κρητικῆς Λογοτεχνίας τῆς ἀκμῆς. Βλ. εἰδικὰ γιὰ τὸ Κρητικὸ Θέατρο: [*Ἐρωφίλη*], τεῦχ. 14 (Μάιος 1976) 314-315· τεῦχ. 15 (Ἰούνιος 1976) 352-353· τεῦχ. 16-17 (Ἰούλιος - Αὐγουστος 1976) 382-383. [*Βασιλεὺς ὁ Ροδολίνος*], τεῦχ. 18 (Σεπτέμβριος 1976) 420-421 [*Θυσία τοῦ Ἀβραάμ*], τεῦχ. 20 (Νοέμβριος 1976) 486· τεῦχ. 21 (Δεκέμ-

βριος 1976) 518-520. [Ζήνων], τεύχ. 26 (Μάιος 1977) 134. [Στάθης], τεύχ. 27 (Ιούλιος 1977) 166-167. [Φορτουνάτος], τεύχ. 28-29 (Ιούλιος - Αύγουστος 1977) 198-199. [Κατζούρμπος], τεύχ. 30 (Σεπτέμβριος 1977) 226-227. [Πανώρια], τεύχ. 31 (Οκτώβριος 1977) 258-259, 261.

35.. Σπύρος Εὐαγγελάτος, Κρητικό καὶ Ἑπτανησιακὸ Θέατρο, *Δελτίο Ἑταιρείας Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας*, 1 (1977), 69-74.

36. Lucia Lazzerini, «Il «Greghesco» a Venezia tra realtà e Ludus. Saggio sulla Commedia Poliglotta del Ciquencentos», *Studi di Filologia Italiana*, 35 (1977) 29-95.

[1. Le radici storiche del «Greghesco» nella Letteratura Plurilingue (σ. 33-52)· —2. Il «Greghesco» come risultante di sistemi linguistici in contatto (σ. 52-66)· —3. L'interferenza come struttura portante del comico (σ. 66-71)· —4. Problemi testuali e codice linguistico dei personaggi (σ. 71-80)· —5. Appendice: La tipografia comica nel '500 e le due edizioni della «Pace» di Martin Negro: Pστ e P64 (σ. 81-95)].

37. Κομνηνὴ Δ. Πηδῶνια, *Τὰ λόγια γλωσσικὰ στοιχεῖα στὰ ἔργα τοῦ Χορτάτση*, Ἰωάννινα 1977 [Ἐρευνες στὴ Νέα Ἑλληνικὴ Φιλολογία, 2].

Ἀπομονώνονται τὰ λόγια γλωσσικὰ στοιχεῖα τῶν ἔργων τοῦ Χορτάτση καὶ μελετῶνται ἀπὸ λεξιλογικῆ, γραμματικῆ καὶ συντακτικῆ πλευρᾶ.

ΚΡΙΣΙΣΙΣ: Rosemary E. Bancroft-Marcus, «Georgios Chortatsis and his works. A critical review», *Μαντατοφόρος*, τεύχ. 16 (Ιούλιος 1980) 13-46 (εἰδικὰ σ. 38).

38. Rosemary E. Bancroft-Marcus, *Georgios Chortatsis, 16th-century cretan playwright. A critical study*, Trinity Term 1978.

Ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβὴ (Πανεπιστήμιο τῆς Ὀξφόρδης).

39. Walter Puchner, «Θεατρολογικὰ προβλήματα στὸ Κρητικὸ καὶ Ἑπτανησιακὸ Θέατρο. Ἀναλογίες μὲ τὴ νοτιοσλαβικὴ δραματοποιία τῆς ἐποχῆς», *Θέατρο*, 11, τεύχ. 61-63 (Γενάρης - Ἰούνιος 1978) 77-89.

«Σκοπὸς τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι ἡ διεύρυνση τοῦ ὀρίζοντα τῶν ἔμμεσων πηγῶν καὶ μιὰ προσπάθεια συστηματοποίησης καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου ποὺ μελετήθηκε μέχρι τώρα καὶ ποὺ ἐμπεριέχουν τὰ ἴδια τὰ κείμενα, καὶ ἡ διασταύρωσή του μὲ τίς συμβατικὲς συνήθειες καὶ τίς σκηρικὲς δυνατότητες τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου τῆς ἐποχῆς ποὺ ἀποτελέσει τὸ πρότυπό του.» (σ. 77).

40. Στυλιανὸς Ἀλεξίου, «Ἡ Συμβολὴ τοῦ Ρεθύμνου στὴν κρητικὴ Ἀναγέννηση», *Ἀμάθεια*, 10, τεύχ. 39 (Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1979) 171-180.

[3. Προσθήκη γιὰ τοὺς Νινί καὶ τὸ Θέατρο (σ. 177-180)]. Διατυπώνεται ἡ

ἀποψη ὅτι «ἡ ἀναγκαιὰ ἱστορικὰ φάση τῆς [ἀμαρτύρητης] προπαρασκευῆς [τοῦ Θεάτρου στὴν Κρήτη] θὰ πραγματοποιήθηκε στὸ στενὸ κύκλο τῆς Ἀκαδημίας τῶν Vivi καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἄφησε ἕχνη» (σ. 177).

41. *La spagnolas, commedia di Andrea Calmo*, a cura di Lucia Lazzerini, Μιλάνο 1979 [Nuova Corona, 10].

Ἡ σημασία τῆς ἔκδοσης αὐτῆς ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι γιὰ τὸν ἀρτιώτερο σχολιασμὸ τῆς ἰταλικῆς αὐτῆς κωμωδίας — ἀνήκει στὴν Commedia Veneziana — χρησιμοποιήθηκε ἐπανειλημμένα καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Κρητικὴ Κωμωδία — εἰδικότερα ὁ Κατζοῦρμπος — καὶ τὸ Greghesco.

42. Στέλλα Ἐμμ. Μαρινάκη, «Ἀναγεννησιακὸ καὶ Κρητικὸ Θεάτρο. Ἐπιδράσεις καὶ διαφορές», *Κρητικὴ Ἔστια*, 30, τεύχ. 244-245 (Ἰούλιος - Αὐγούστος 1979) 243-257.

Μελέτη ἀσχετὴ μὲ τὸ θέμα τῆς, ἀμέθοδη, μὲ πλῆθος ἀσυγχώρητων καὶ κωμικῶν σφαλμάτων.

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑ

Α' ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ

1. Γεώργιου Χορτάτση, Ἐρωφίλη (τέλη 15' αἰώνα)

α) Ἐκδόσεις

43. Γεώργιου Χορτάτση Ἐρωφίλη, Προλεγόμενα Ἀλέξη Σολομοῦ, Ἀθήνα, Γαλαξίας, 31969 [Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων καὶ Ξένων Συγγραφέων, 33].

Στὴν ἔκδοση αὐτὴ τὴν Εἰσαγωγὴ ἀποτελοῦν δυὸ ἐπιφυλλίδες τοῦ Α. Σολομοῦ, ἐνῶ ὡς κείμενο χρησιμοποιεῖται τὸ κείμενο τῆς κριτικῆς ἔκδοσης Ξανθοῦδιδη [βλ., ἀντίστοιχα, Μανούσακας, ἀρ. 86 καὶ 60].

ΚΡΙΣΒΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, Ἑλληνικά, 24 (1971) 489.

44. Γεώργιου Χορτάτση Ἐρωφίλη, Ἐπιμέλεια ἔκδοσης Λορέντζο Ντετζιόρτζιο, Ἀθήνα [1976].

Δημοσιεύεται χωρὶς εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα ἢ ἄλλο φιλολογικὸ ὑπομνηματισμὸ τὸ κείμενο τῆς ἔκδοσης Ξανθοῦδιδη.

45. Ἐρωφίλη, μεσαιωνικὴ τραγωδία, Πρόλογος Ν. Α. Βέη, Ἀθήνα χ.ἔ. (1969;) [Μεσαιωνικά, Κρητικὸν Θεάτρον].

Φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση τῆς ἔκδοσης Ν. Α. Βέη-«Στοχαστῆ» [βλ. Μανούσακας, ἀρ. 59].

β) Μελέτες

46. *Le Théâtre Populaire Européen*. Édité par Leopold Schmidt en collaboration avec [...] Georgios Megas, Παρίσι 1965 [Le Théâtre Populaire Européen, 3].

[25. Panaratos, jeu de Careme (Amphilochia, Grèce), (σ. 369-379)].

Σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για την Έρωφίλη και το Ιταλικό της πρότυπο (σ. 369-371) συνοδεύει το μεταφρασμένο στα γαλλικά κείμενο της παραλλαγής του Πανάρατου Άμφιλοχίας. Το κείμενο είναι της έκδοσης Γ. Θ. Ζώρα - Π. Κρέτση - Λεοτσίνη. [Μανούσακας, άρ. 80].

47. Κ. Σ. Κώνστας, «Κρητικές άπηχήσεις στη Δυτική Ρούμελη», *Νέα Έστία*, 80 (1966) 1539-1549 «Αφιέρωμα στην Κρήτη».

[2. Η Έρωφίλη στη δυτικορουμελιώτικη Λαογραφία (σ. 1541-1543)].

Σχολιάζεται η παραλλαγή Άμφιλοχίας και παρουσιάζεται νέα από το Καρπενήσι· υποστηρίζεται η έξαρτηση της τελευταίας από την πρώτη.

48. Γ. Α. Μέγας, «Παραλλαγή της λαϊκής διασκευής της Έρωφίλης», *Λαογραφία*, 25 (1967) 474-478.

Δημοσιεύεται λαϊκή παραλλαγή της Έρωφίλης από 72 στίχους καταγραμμένη στο χωριό Ρουσοσπίτι Ρεθύμνου και παρουσιάζεται σε σχέση με την παραλλαγή Παύλου Βλαστού [*Ο Κρητικός λαός*, 1 (1909) 70-72]. [Βλ. Μανούσακας, άρ. 85].

49. Στυλιανός Άλεξίου, «Κρητικά Σύμμεικτα», *Έλληνικά*, 22 (1969) 441-447.

[1. Παρατηρήσεις στην «Έρωφίλη» (σ. 441-442)]. Προτείνονται διορθώσεις στην έκδοση Ξανθοδίδη.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Α. Πολίτης, *Έλληνικά*, 24 (1971) 489.

50. Vincenzo Pecoraro, «Le fonti dei cori della Έρωφίλη», *Έλληνικά*, 22 (1969) 370-376.

Διαπιστώνονται επιδράσεις ανάμεσα στο 4ο χορικό της Έρωφίλης και στο 1ο της Sofonisba του G. G. Trissino, που τις είχε ήδη επισημάνει, πρώτος, ο Κ. Ν. Σάθας. Σημειώνεται επίσης η στενή αναλογία μεταξύ του 1ου και του 3ου χορικού, αντίστοιχα, των δυο αυτών έργων. Τέλος υποδεικνύεται η άκριβης συγγένεια του 2ου χορικού της Έρωφίλης με το 1ο του Aminta του T. Tasso, που άπλως είχε σημειώσει ο C. Bursian.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Ε. Δ. Κακουλίδη, *Έλληνικά*, 24 (1971) 491.

51. A. L. Vincent, «Ένα χειρόγραφο της Έρωφίλης στην Άγγλία», *Κρητικά Χρονικά*, 22 (1970) 532.

Άνακοινώνεται η άγορά ενός νέου χειρογράφου της Έρωφίλης από το Πανεπιστήμιο του Birmingham (Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη MSS 13/i/17) που άνήκε προηγουμένως στη Συλλογή Phillips (βλ. και τον επόμενο άριθμό).

52. A. L. Vincent, «A manuscript of Chortatses' "Erophile" in Birmingham», University of Birmingham, *Historical Journal*, 12 (1970) 261-267.

Περιγράφεται τὸ νέο χειρόγραφο τῆς Ἐρωφίλης (βλ. τὸν ἀρ. 51), ἀξιολογεῖται ἡ σημασία του γιὰ νέα κριτικὴ ἔκδοση τῆς κρητικῆς τραγωδίας καὶ συζητεῖται τὸ πολὺ σημαντικό θέμα τοῦ ἀντιγραφέα τοῦ χειρογράφου, γιὰ τὸν ὁποῖον ὑποστηρίζεται ὅτι εἶναι ὁ Μάρκος-Ἀντώνιος Φώσκολος, ὁ ποιητὴς τοῦ Φορτουνάτου.

53. Νίκη Παπατριανταφύλλου - Θεοδωρίδη, «Κριτικές παρατηρήσεις στὴν Ἐρωφίλη», *Ἑλληνικά*, 25 (1972) 419-427.

Προτείνονται διορθώσεις στὴν ἔκδοση Ξανθουδίδη. Μὲ βάση τὰ χειρόγραφα Legrand καὶ Μονάχου καὶ τὸ ἤδη γνωστὸ πρότυπο τῶν Ἰντερμεδίων, τῆ Gerusalemme Liberata τοῦ T. Tasso, ὑποστηρίζεται ἡ ἀβθενικότητα 8 στίχων πὸ ἀθέτησε ὁ Ξανθουδίδης.

54. Γεώργιος Βασταρούχας, «Ἀποκριές στὴν παλιὰ Ἄρτα», *Σκουφᾶς*, 4, τεύχ. 36 (1975) 182-187.

Δημοσιεύεται νέα παραλλαγή τοῦ Πανάρατου σύμφωνα μὲ τις ἀναμνήσεις τοῦ συντάκτη τοῦ ἄρθρου. Αὐτ. 4, τεύχ. 37 (1975) 296-297, ὁ Δ. Γιάκος μὲ ἐπιστολὴ του διορθώνει τὸν Γ. Βασταρούχα γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν προέλευση τοῦ Πανάρατου — πίστευε ὅτι «ἦταν κατάλοιπο τῶν ὑπαιθρίων ἀρχαίων τραγωδιῶν» — καὶ δίνει τις ἀντιστοιχίες τῆς διασκευῆς αὐτῆς μὲ τὴν Ἐρωφίλη. — Βλ. καὶ τὸν ἐπόμενον ἀριθμὸ.

55. Γ. Θ. Ζώρας, «Πανάρατος, νέα λαϊκὴ διασκευὴ τῆς Ἐρωφίλης», *Παροασσός*, 17 (1975) 435-445.

Συζητεῖται (σ. 435-439) ἡ σχέση τῆς παραλλαγῆς Ἄρτας μὲ τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ σημειώνεται ἡ κοινὴ καταγωγὴ τους. Στις σ. 440-445 ἀναδημοσιεύεται ἡ ἀφήγησις τοῦ Γ. Βασταρούχα.

56. Giuseppe Spadaro, «Un'altra ignota fonte dell'Erofile di Chortatsis», *Serta Neograeca*, 1 (1975) 82-88.

Ὑποδεικνύεται ὡς πρότυπο τῶν στίχων 569-580 (Α' πράξις, σκηνὴ 4) τῆς Ἐρωφίλης («γιατὶ ὅσο πλιὰ τότε θεωρεῖς στὰ ὕψη πὸς καθίζει / τσι τύχης...») ἡ ἀρχὴ τοῦ 45ου Canto, I, 2, 4 τοῦ Orlando Furioso τοῦ L. Ariosto («Quanto più su l'instabil ruota vedi...»).

57. Θεοχάρης Δετοράκης, *Ἀνέκδοτα Δημοτικὰ Τραγούδια τῆς Κρήτης*, Ἡράκλειον 1976.

[81. Ἀνέκδοτες παραλλαγές τῆς Ἐρωφίλης (σ. 98-103)]. Δημοσιεύονται ἀσχολιάστες τέσσαρις ἄγνωστες κρητικὲς παραλλαγές τῆς Ἐρωφίλης.

58. Κ. Σ. Κώνστας, «Ὁ "Πανάρατος" τῆς Δυτικῆς Ρούμελης», *Νιοχώρι*, ἔτ. Ζ', τεύχ. 8 (1976), 12-14.

59. Α. Πολίτης, «Ἡ παράσταση τῆς Ἐρωφίλης. Ποιητικὸς λόγος

καὶ σκηνική ἐρμηνεία) στὸ: Α. Πολίτης, *Θέματα τῆς Λογοτεχνίας μας*, ὅ.π., 1976, σ. 66-85.

Βλ. Μανούσκακας, ἄρ. 88.

60. Λίκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, «“Πανάρατος”. Λαϊκὴ διασκευὴ καὶ παράσταση τῆς Ἐρωφίλης στὴ Δυτ. Ρούμελη», *Ἑπετ. Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν*, 6 (1976/7), σ. 225-251.

61. Κ. Ι. Φωτόπουλος, «Πανάρατος. Ἐπιτομὴ τῆς Ἐρωφίλης τοῦ Γεωργίου Χορτάτση ὅπως παίζονταν στὰ Γιάννινα τὸ 1887», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, 26, τεύχ. 297-298 (1977) 58-76.

Δημοσιεύεται νέα παραλλαγὴ τοῦ Πανάρατος (στ. 144) ἀπὸ χειρόγραφο ποὺ χρησιμοποίησαν οἱ ὑποδύμενοι τοὺς ἥρωες τοῦ δράματος· λόγω ὁμοιοτήτων ποὺ παρουσιάζει μὲ τὴ διασκευὴ Ἀμφιλοχίας ὑποστηρίζεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ κάποια κοινὴ διασκευή.

62. Σόλων Μακρῆς, «Ἐρωφίλη», *Νέα Ἑστία*, 104 (1978) 1032-1033.

Κριτικὴ γιὰ τὸ θεατρικὸ ἀνάβασμα τῆς Ἐρωφίλης ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Θεάτρου Κρήτης (2 Ἰουλίου 1978).

ΚΡΙΣΕΙΣ: Ἐμμ. Κριαρᾶς, «Ἡ Ἐρωφίλη καὶ ὁ Χορτάτσης», *Νέα Ἑστία*, 104 (1978) 1160-1161.

63. Vincenzo Pecoraro, «Per la storia di alcuni manoscritti greco-volgari appartenuti alla Collezione Saibante di Verona», *Θησαυρίσματα*, 15(1978) 215-227.

Ἐκτίθεται ἡ ἱστορία ὀρισμένων χειρογράφων greco-volgari ποὺ ἀνήκαν στὴ βιβλιοθήκη τοῦ βερονέζου εὐγενῆ Giuglio Saibante, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ταυτίζεται μὲ τὸ χειρόγραφο Legrand τῆς Ἐρωφίλης ποὺ σήμερα βρίσκεται στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος [coll. Θ. 62 (16)]. Τὴν ταύτιση αὐτὴ εἶχε σημειώσει προηγουμένως ἡ Elizabeth M. Jeffreys «The Greek Manuscripts of the Saibante Collection», *Studia Codicologica*. (TU 124), Βερολίνο, Akademie - Verlag, 1977, σ. 249-262 (εἰδικὰ σ. 260-261).

ΚΡΙΣΕΙΣ: Α. Hohlweg, *Byzantinische Zeitschrift*, 73 (1980) 147.

2. Ἰωάννη -Ἀνδρέα Τρώιλου, Βασιλεὺς ὁ Ροδολίνος (1647)

α) Ἐκδόσεις

64. Ἰωάννου Ἀνδρέα Τρώιλου *Βασιλεὺς ὁ Ροδολίνος*, Τραγωδία, Βενετία παρὰ Ἰωάννη τῶ Ἰουλιανῶ 1647. Πρόλογος Francis R. Walton, Εἰσαγωγὴ Μ. Ι. Μανούσκακας, Ἀθήνα 1976 [Θησαυροὶ τῆς Γενναδείου, 1].

Φωτοτυπική επανέκδοση του πρώτου και μοναδικού αντίτυπου του έργου που βρίσκεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη [MGL. 72. B]. Περιγραφή της έκδοσης αυτής βλ. στο Φίλιππος Η. Ήλιού, *Προσθήκες στην Έλληνική Βιβλιογραφία*, Α', Αθήνα 1973, σ. 91-92, άρ. 44*. Στην Εισαγωγή του Μ. Ι. Μανούσκα γίνεται λόγος για την τύχη της τραγωδίας μέχρι σήμερα και αναφορά στον ποιητή της: ακολουθεί σύντομη παρουσίαση της υπόθεσης του έργου, αναλύεται η σχέση του με το Ιταλικό πρότυπο, τον Re Torrismondo του Τ. Tasso, και επισημαίνονται τα στοιχεία υπεροχής του ελληνικού έργου.

ΚΡΙΣΙΕΙΣ: Φ.Κ. Μπουμπουλίδης, έφ. *Ο Έλεύθερος Κόσμος*, φ. 3463 (12 Νοεμβρίου 1977) 2.

β) Μελέτες

65. Κωνσταντίνος Ντόκος, «Νέαι ειδήσεις περί του Ίωάννου Άνδρέου Τρώιλου έξ άνεκδότων βενετικῶν έγγραφων», *Θησαυρίσματα*, 8 (1971) 274-282.

Δημοσιεύονται πέντε άγνωστα έγγραφα της περιόδου 1633 ώς το 1634 που αναφέρονται στο διορισμό του Γεώργιου Τρώιλου σε δημόσια υπαλληλική θέση στο Ρέθυμνο και παρέχουν νέες βιογραφικές πληροφορίες για τον πατέρα του, ποιητή του Ροδολίνου, Ίωάννη - Άνδρέα Τρώιλο.

66. Σόφη Παπαγεωργίου, «Ο Βασιλεύς ό Ρωδολίνος», *Διαβάζω*, τεύχ. 26 (Δεκέμβριος 1979) 26-27.

Για την τύχη της Τραγωδίας ώς τις μέρες μας.

3. Άνώνυμο, Ζήνων (μεταξύ 1648 και 1669)

β) Μελέτες

67. Σπ. Α. Ευαγγελάτος, «Χρονολόγηση, τόπος συγγραφής του Ζήνωνος και έρευνα για τον ποιητή του», *Θησαυρίσματα*, 5 (1968) 177-203.

[1. Εισαγωγικά (σ. 177-178)·—2. Ή γνησιότητα του Προλόγου (σ. 178-179)·—3. Ή γνησιότητα του Έγκωμιού (στίχοι 35-82 Προλόγου), (σ. 179-182)·—4. Ή χρονολόγηση του έργου (σ. 182-183)·—5. Ο τόπος της παραστάσεως (σ. 183-187)·—6. Ο τόπος συγγραφής του έργου (σ. 187-191)·—7. Ή καταγωγή του συγγραφέα (σ. 191-195)·—8. Ο ποιητής του έργου (σ. 195-201)·—9. Βιβλιογραφία (σ. 202-203)].

Υποστηρίζεται ότι ό «Ζήνων» γράφτηκε, πιθανώς στην Κεφαλλονιά, το 1682 από έπτανήσιο, Άνθρωπο του Θεάτρου, και ότι, συνεπώς, δέν άνήκει στο Κρητικό Θεάτρο· ότι παραστάθηκε για πρώτη φορά το Φεβρουάριο του 1683 στη Ζάκυνθο μπροστά στις βενετικές άρχές του νησιού· ότι έλαβε την όριστική του μορφή ώς το 1684.

ΚΡΙΣΙΕΙΣ: βλ. τον άρ. 68.

68. Lidia Martini, *Considerazioni e proposte sullo Zenone*, Università di Padova, Istituto di Studi Bizantini e Neogreci, Πάδοβα 1978 [Miscellanea, 1] σ. 33-51.

Γίνεται αναδρομή στις προσπάθειες για τη χρονολόγηση του Ζήνωνα και εκφράζονται αντιρρήσεις για τη γνησιότητα του Έγκωμιού και τη γλώσσα της τραγωδίας (βλ. τὸν ἀρ. 67). Τέλος προτείνονται πολλές διορθώσεις στο κείμενο (σ. 38-51).

Β ΚΩΜΩΔΙΕΣ

1. Γεώργιου Χορτάτη, Κατζούρμπος (1595-1600)

α) Έκδόσεις

69. Γεωργίου Χορτάτη *Κατζούρμπος*, Κωμωδία, Κριτική έκδοση, σημειώσεις, γλωσσάριο Λίνου Πολίτη, 'Ηράκλειον Κρήτης 1964 [Έταιρεία Κρητικών 'Ιστορικών Μελετών, Κρητικὸν Θέατρον, 1].

[1. Εἰσαγωγή (σ. ια'-ρζ')·—2. Κείμενο (σ. 3-91)·—3. Σημειώσεις (σ. 95-134)·—4. Λεξιλόγιο (σ. 135-167)]. Ἐκδίδεται με βάση τὸν cod. Athen. gr. 2978, φ. 59r-107v. Στὴν Εἰσαγωγή, ἐκτενέστατη διαπραγμάτευση ὅλων τῶν ζητημάτων τοῦ Κατζούρμπου. Βασικὴ μελέτη γιὰ τὴ σπουδὴ τῆς Κρητικῆς Κωμωδίας σὲ σχέση μετὰ τὴν Ἰταλικὴ (Commedia Veneziana).

ΚΡΙΣΕΙΣ: Β. Βαρίκας, ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, φ. 6173 (1 Αὐγούστου 1965) 6.—Κ.Θ. Δημαρχᾶς, ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, φ. 6226 (10 Σεπτεμβρίου 1965) 1,2.—Π. Μουλλᾶς, *Ἐποχές*, 5, τεύχ. 31 (Νοέμβριος 1965) 66-68.—Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ἐφ. *Ἐλευθερία*, φ. 6507 (28 Νοεμβρίου 1965) 1, 11.—F. M. Pontani, *Ἑλληνικά*, 19 (1966) 398-403.

β) Μελέτες

70. A. L. Vincent, «Μία πηγή τοῦ Κατζούρμπου», *Κρητικά Χρονικά*, 20 (1966) 7-16.

Ἐποδεικνύεται ὡς πρότυπο τῆς Δ8 σκηνῆς τοῦ Κατζούρμπου ἡ σκηνὴ Γ3 τῆς Fanciula τοῦ Giovanni Battista Mazzi. Στὸ Παράρτημα (σ. 16) χρονολογεῖται ἡ συγγραφή τῆς Fanciula τὸ 1569 ἢ λίγο πρὶν.

71. Χριστίνα Β. Δεδούση, «Ὁ Κατζούρμπος καὶ ἡ Λατινικὴ Κωμωδία. Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία τῆς Κρητικῆς Κωμωδίας», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 10 (1968) 241-279.

[1. Ἡ ὑπόθεση τοῦ Κατζούρμπου (σ. 245-252)·—2. Τὰ πρόσωπα τοῦ Κατζούρμπου (σ. 252-269)·—3. Λεπτομέρειες στὸν Κατζούρμπο πού ἀπηχοῦν κοινούς τόπους τῆς Λατινικῆς Κωμωδίας (σ. 269-271)·—4. Ἡ δραματικὴ τεχνικὴ στὸν Κατζούρμπο (σ. 271-277)·—5. Γενικὰ συμπεράσματα (σ. 277-279)].

Μελέτη που προωθεῖ τὴ γνώση μας γιὰ τὶς ἑμμεσες σχέσεις τοῦ Κατζούρμπου μὲ τὴ Λατινικὴ Κωμωδία.

72. A. L. Vincent, «A production of Chortatsis' Catzurbos in England», *Κρητικά Χρονικά*, 21 (1969) 558-560, πίν. PZ'.

73. Vincenzo Pecoraro, «Il Κατζούρμπος et il teatro di G.B. Della Porta», *Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici*, περ. Β', 6-7 (1969-1970) 181-197.

Ὑποδεικνύεται ἡ κωμωδία τοῦ G. B. Della Porta (1535-1615) *Olimpia* (α' ἔκδοσις 1589) ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἰταλικά πρότυπα τοῦ Κατζούρμπου καὶ σημειώνονται οἱ μεταξὺ τους ἀναλογίες.

74. E. Kriaras, «Bemerkungen zu kretischen Texten», *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 9 (1971) 479-485.

Στὶς σ. 479-481 ἐρμηνεῖα τοῦ προβληματικοῦ τύπου «ἀσενίζω».

75. Λῖνος Πολίτης, «Ὁ Κατζούρμπος τοῦ Γεωργίου Χορτάτση», σὲ πρόγραμμα τῆς παράστασης τοῦ Κατζούρμπου [Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος, θεατρικὴ περίοδος 1976-77 (ἀρ. δελτίου 147) 1776].

76. Χαράλαμπος Π. Συμεωνίδης, «Τὸ ὄνομα Κατζάραπος», *Κρητολογία*, τεύχ. 5 (Ἰούλιος - Δεκέμβριος 1977) 171-177.

77. Θεοχάρης Δετοράκης, «Γλωσσικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις σὲ κρητικὰ κείμενα», *Κρητολογία*, τεύχ. 8 (Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1979) 133-134: Κατζούρμπος.

Ἐρμηνεῖα τοῦ προβληματικοῦ τύπου «ἐπάσδα».

2. Ἀνώνυμου, Στάθης (λίγο μετὰ ἀπὸ τὸ 1604)

α) Ἐκδόσεις

78. *Στάθης, κρητικὴ κωμωδία*. Κριτικὴ ἔκδοσις μὲ Εἰσαγωγή, Σημειώσεις καὶ Λεξιλόγιο Lidia Martini, Θεσσαλονίκη 1976 [Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, 3].

[1. Εἰσαγωγή (σ. 15-70)· —2. Κείμενο (σ. 75-152)· —3. Σημειώσεις (σ. 155-188)· —4. Λεξιλόγιο (σ. 191-293)]. Ἐκδίδεται μὲ βάση τὸν cod. Marc. gr. cl. XI, ἀρ. 19 (colloc. 1394)φ 180r-207r. Εἰσαγωγή: γίνονται ἀποδεκτὰ τὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν τῶν Στ. Ἀλεξίου καὶ Μ. Ι. Μανούσακα (βλ. Μανούσακας, ἀρ. 140 καὶ 142 ἀντίστοιχα) γιὰ τὰ χάσματα τοῦ παρουσιάζει ἡ κωμωδία, καὶ ἐπιπλέον, γιὰ τὴν ἄρση νοηματικῶν ἀσυνεπειῶν τοῦ κειμένου, μετατίθεται ἡ 2η σκηνὴ ἀνάμεσα στὴν 3η καὶ τὴν 4η τῆς Γ' πράξης. Ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ

Στάθης έχει γραφεί λίγο μετά το 1604 (σ. 31) από τον Γ. Χορτάση (βλ. και τους άρ. 24 [σ. 19] και 79) και ότι αυτόν που φαίνεται να ακολουθεί περισσότερο ως πρότυπο είναι ο Ιταλός κωμωδιογράφος Lodovico Della Porta.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Φ. Κ. Μπουμπουλίδης, έφ. 'Ο 'Ελεύθερος Κόσμος, φ. 3219 (22 Ιανουαρίου 1977) 2.—Walter Puchner, *Südost-Forschungen*, 37 (1978) 431-433.—E. Trapp, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft*, 27 (1978) 390-391.—G. Spadaro, *Byzantinische Zeitschrift*, 72 (1979) 56-65, που αντιδρά στην απόδοση του Στάθη στον Γ. Χορτάση.— Πάνος Βασιλείου, 'Ελληνικά, 31 (1979) 529-540, όπου ως πιθανός χρόνος συγγραφής του Στάθη προτείνεται λίγο μετά το 1602: έκφράζονται αντιρρήσεις στα επιχειρήματα της L. Martini να αποδώσει την κωμωδία στον Γ. Χορτάση.— Vincenzo Pecoraro, 'Ελληνικά, 31 (1979) 540-543. Βλ. άκόμα τους άρ. 86-88.

β) Μελέτες

79. Filippo Maria Pontani, «Coniectanea in cretense fabulam quae Στάθης inscribitur», *Maia*, 19 (1967) 67-68.

Προτείνονται διορθώσεις στο κείμενο του Στάθη.

80. Giuseppe Spadaro, «Ariosto fonte di un passo dello Στάθης», *Byzantinische Zeitschrift*, 70 (1967) 273-276.

Προτείνονται διορθώσεις στο κείμενο του Στάθη. 'Ακολούθως ύποστηρίζεται ότι την ιδέα της αστάθειας των ανθρώπινων καταστάσεων στους στ. 233-242 (πράξ. Γ', σκην. 4) άντλησε ο άνώνυμος κρητικός ποιητής από το 19ο canto, I, 1-8 του Orlando Furioso του L. Ariosto.

81. Lidia Martini, *Per il testo dello Stathis*, Università di Padova, Istituto di Studi Bizantini e Neogreci, Πάδοβα 1972.

Προτείνονται πολλές διορθώσεις στο κείμενο του Στάθη.

82. Γ. Θ. Ζώρας, «Σύμμεικτα Φιλολογικά. Α. Στιχηρά παροιμία εις την κωμωδία Στάθης», *Παρουσός*, 15 (1973) 642-643.

'Επισημαίνεται κυπριακή παροιμία στο Στάθη. 'Αναδημοσιεύτηκε: Γ. Θ. Ζώρας, *Θέματα Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας*, 'Αθ. 1977, σ. 40-41.

83. Πάνος Βασιλείου, «'Η Μαργαρίτα της κρητικής κωμωδίας Στάθης», 'Ελληνικά, 27 (1974) 154-160.

Διερευνάται το πιθανό περιεχόμενο των χασμάτων του Στάθη και έντοπίζεται ή αίνιγματική Μαργαρίτα στο πρόσωπο της γυναίκας του Μπράβου που θα τιμωρούσε το Δάσκαλο για τις έρωτικές του επιδιώξεις. Το έπεισόδιο αυτό τοποθετείται πιθανότατα στο τρίτο χάσμα (πράξ. Γ', μεταξύ 1ης και 4ης σκηνής).

84. Σπ. Α. Εύαγγελάτος, «'Η χρονολόγηση του Στάθη», *Πεπραγμένα του Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β', 'Αθ. 1974, σ. 84-93.

Υποστηρίζεται ότι ο Στάθης έχει γραφεί ανάμεσα στα 1585 και 1592 και ότι, συνεπώς, είναι η παλαιότερη κρητική κωμωδία που σώζεται.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Βλ. τὸν ἀρ. 78 [σ. 25-30].

85. Vincenzo Pecoraro, «Preliminari alle commedie cretesi: una fonte dello Stathis», *Δωδώνη*, 3 (1974) 89-102.

Υποδεικνύεται ἡ ἰταλική κωμωδία «Prigione d'amore» (1590) τοῦ περουντζίνου Sforza Oddi (1540-1611) ὡς πιθανή πηγή ὀρισμένων σκηνῶν τοῦ Στάθη ὅπου ἐμφανίζονται οἱ γνωστοὶ κωμικοὶ τύποι τοῦ Μπράβου, τοῦ πεινιλέου δούλου καὶ τοῦ Δάσκαλου.

86. Θεοχάρης Δετοράκης, «Γλωσσικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις σὲ κρητικὰ κείμενα», *Κρητολογία*, τεύχ. 8 (Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1979) 126-133: Στάθης.

Ποικίλες παρατηρήσεις στὴν ἔκδοση Martini.

87. Giuseppe Spadaro, «Rileggendo lo "Stathis". Note ermeneutiche et di critica testuale», *Studi di Filologia Cretese*, Università di Catania 1979 [Quaderni del Siculorum Gymnasium, 5] σ. 5-45.

88. Ἀγαπητὸς Γ. Τσοπανάκης, «Φιλολογικὲς παρατηρήσεις στὴν Πανώρια καὶ τὸν Στάθη», *Κρητολογία*, τεύχ. 8 (Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1979) 65-75: Στάθης.

Ἐκφράζονται ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ Στάθη στὸν Γ. Χορτάτση (σ. 65-67) καὶ γίνονται διάφορες παρατηρήσεις στὴν ἔκδοση Martini (σ. 67-75).

3. Μάρκου - Ἀντωνίου Φώσκολου, Φορτουάτος (λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1662)

α) Ἐκδόσεις

89. Markos Antonios Foskolos *Fortounatos*. A critical edition with introduction, commentary and glossary Alfred L. Vincent, *Καίμπριτζ* 1973.

Ἐκδίδεται μὲ βάση τὸ αὐτόγραφο τοῦ ποιητῆ πού περιέχεται στὸν cod. Marc. gr. cl. XI, ἀρ. 19 (colloc. 1394) φ. 342r-439r. Πρόκειται γιὰ διδακτορική διατριβή πού ὑποβλήθηκε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge τὸ 1973 καὶ πού μέχρι σήμερα παραμένει ἀνέκδοτη.

β) Μελέτες

90. A. L. Vincent, «Ὁ ποιητὴς τοῦ Φορτουάτου. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὸ Μάρκο Ἀντώνιο Φώσκολο», *Θησαυρίσματα*, 4(1967) 53-84, πίν. ΣΤ'-Η'.

Δημοσιεύονται 17 έγγραφα τῆς περιόδου 1643 ὡς τὸ 1662 πού ἀναφέροντα στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ ποιητῆ τοῦ Φορτουνάτου Μάρκου Ἀντωνίου Φώσκολου.

91. A. L. Vincent, «Νέα στοιχεῖα γιὰ τὸ Μάρκο Ἀντώνιο Φώσκολο. Ἡ διαθήκη του καὶ ἄλλα ἔγγραφα», *Θησαυρίσματα*, 5 (1968) 119-176, πίν. ΙΑ'-ΙΔ'.

Δημοσιεύονται νέα ἄγνωστα ἔγγραφα ἀναφερόμενα στὸ Μάρκο Ἀντώνιο Φώσκολο ἀνάμεσα στὰ ὅποια καὶ ἡ ἀυτόγραφη διαθήκη του (περίοδος ἀπὸ 1595 ὡς 1662).

92. A. L. Vincent, «Ὁ κεφαλονίτης γιαντρός Λούρας στὴν κρητικὴ κωμωδιὰ Φορτουνάτος», *Ἡ Κεφαλονίτικη Προόδος*, τ. 2, τεύχ. 23-24 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1973) 236-239.

93. A. L. Vincent, *Μάρκου Ἀντωνίου Φοσκόλου Φορτουνάτος*, University of Birmingham, 22 March 1976, σ. 6.

Πρόγραμμα θεατρικῆς παράστασης πού δόθηκε μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ «tenth spring Symposium of Byzantine Studies» στὸ Birmingham.

94. Γ. Ν. Χατζηδάκις, «Μικραὶ συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας Γλώσσης», στὸ Γ. Ν. Χατζηδάκις, *Γλωσσολογικαὶ Ἔρευναι*, τ. Β, Ἀθ. 1977 [Λεξικογραφικὸν Δελτίον, Παράρτημα, 2], σ. 418-446.

[5. Σημειώσεις εἰς Φορτουνάτον (σ. 434-446)]. Παρατηρήσεις στὴν κριτικὴ ἔκδοσιν Ξανθοῦδιδι [Βλ. Μανούσκακας, ἀρ. 144 καὶ 148].

Γ' ΠΟΙΜΕΝΙΚΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Γεώργιου Χορτάτση, Πανώρια (= Γύπαρης), (μεταξὺ 1585 καὶ 1600)

η) Ἐκδόσεις

95. Γεώργιου Χορτάτση, *Μανώρια*, Κριτικὴ ἔκδοσιν μὲ εἰσαγωγὴν, Σχόλια καὶ Λεξιλόγιον Ἐμμανουὴλ Κριαρᾶ, Θεσσαλονίκη 1975 [Βυζαντινὴ καὶ Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, 2].

[1. Εἰσαγωγὴ (σ. 3-49).—2. Τὸ κείμενον (σ. 51-194).—3. Σχόλια (σ. 195-208).—4. Λεξιλόγιον (σ. 209-295)]. Στὴ νέα αὐτὴ ἔκδοσιν πού στηρίζεται καὶ στὰ τρία γνωστά χειρόγραφα πού παραδίδουν τὸ ἔργον: τὸ Marc. gr. cl. XI, ἀρ. 19 (colloc. 1394) φ. 147r-177v, τὸ Athen. gr. 2978, φ. 51r-58r καὶ Δαπέργολα, προτάσσεται ἐμπεριστατωμένη Εἰσαγωγὴ γιὰ ὅλα τὰ φιλολογικὰ προβλήματα-ζητήματα τῆς Πανώριας. Τὸ κείμενον ἀκολουθεῖται ἀπὸ Σχόλια καὶ πλουσιότατον Λεξιλόγιον. Μὲ βάση τὰ δυὸ πρῶτα χειρόγραφα τὸ ἔργον εἶχε ἐκδοθεῖ κριτικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ 1940 [βλ. Μανούσκακας, ἀρ. 166].

ΚΡΙΣΕΙΣ: Στυλιανός Ἀλεξίου, *Ἑλληνικά*, 29 (1976) 381-388.—Κ. Θ. Δημαρᾶς, ἐφ. *Τὸ Βῆμα*, φ. 9465 (30 Ἀπριλίου 1976) 1,2.—Ἀντ. Φ. Κατσουρός, *Νέα Ἑστία*, 100 (1976) 1313-1315.—Φ. Κ. Μπουμπουλίδης, ἐφ. *Ὁ Ἐλεύθερος Κόσμος*, φ. 3188 (11 Δεκεμβρίου 1976) 2.—Ι. Μ. Χατζηφώτης, *Κριτικὰ Φύλλα*, 5 (1976) 153. Βλ. καὶ τὸν ἀρ. 102.

β) Μελέτες

96. Ἰωάννα Καραγιάννη, «Παρατηρήσεις στὴν “Εὐγένεια”», *Ἑλληνικά*, 23 (1970) 346-352.

Διατυπώνεται ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Θ. Μοντσελέζε, ποιητὴς τῆς «Εὐγένειας», γνῶριζε τὴν Πανῶρια ὅπως αὐτὴ παραδίδεται ἀπὸ τὸ χειρόγραφο Δαπέργολα.

97. Χρυσούλα Τσικριτσῆ, «Κρητικὰ ἐπώνυμα ἐξ ὀνομάτων φυτῶν καὶ ζώων», *Κρητικὰ Χρονικά*, 23 (1971) 440-466.

Στὴ σ. 448 ἐτυμολογία τοῦ Γύπαρης.

98. Ἀπόστολος Σαχίνης, «Κριτικὲς παρατηρήσεις στὴν Πανῶρια τοῦ Χορτάτση», *Ἀθηνᾶ*, 73-74 (1972-1973) 207-230.

Παρατηρήσεις γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν κριτικὴ του ἔκδοσις. Βλ. ἀκόμα τοὺς ἀρ. 6 καὶ 99. [Ἀναδημοσιεύτηκε: Ἀπ. Σαχίνης, *Γύρο στὸ Κρητικὸ Θέατρο*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 7-53]

99. Ἐμμ. Κριαρᾶς, «Ἐλεγχος παρατηρήσεων τοῦ Α. Σαχίνη στὴν Πανῶρια τοῦ Χορτάτση», *Ἑλληνικά*, 28 (1975) 425-431.

100. Ἐμμ. Κριαρᾶς, «Ἡ Πανῶρια τοῦ Χορτάτση καὶ ἡ νέα ἔκδοσις τοῦ κειμένου», *Νέα Ἑστία*, 99 (1976) 376-382.

101. Θεοχάρης Δετοράκης, «Γλωσσικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις σὲ κρητικὰ κείμενα», *Κρητολογία*, τεύχ. 8 (Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1979) 123-125: Πανῶρια.

Γιὰ τὸν προβληματικὸ τύπο «δοκρίες».

102. Ἀγαπητὸς Γ. Τσοπανάκης, «Φιλολογικὲς παρατηρήσεις στὴν Πανῶρια καὶ τὸν Στάθη», *Κρητολογία*, τεύχ. 8 (Ἰανουάριος - Ἰούνιος 1979) 57-65: Πανῶρια.

2. Ἀνώνυμου, ὁ Πιστικὸς Βοσκὸς (ἀρχὲς τοῦ ΙΖ' αἰῶνα)

α) Ἐκδόσεις

103. *Ὁ Πιστικὸς Βοσκὸς Der treue Schäfer. Der Pastor Fido des G. B. Guarini von einem Anonymus im 17. Jahrhundert in kretische*

Mundart übersetzt, Erstausgabe von Perikles Joannou, Βερολίνο 1962.

[1. Einleitung (σ. 1-28) — 2. Κείμενο (σ. 29-258) — 3. Γλωσσάρι (σ. 259-308)].

Ἐκδίδεται με βάζη τὸ Marc. gr. cl. IX, ἀρ. 24 (colloc. 1472) φ. 1r—136r.
Ἡ ἀξία τῆς ἔκδοσης ἔχει ἀμφισβητηθεῖ.

ΚΡΙΣΕΙΣ: H. Schreiner, *Byzantinische Zeitschrift*, 57 (1964) 151-157
— E. Kriaras, *Orientalische Literaturzeitung*, 60 (1965) 460-463. Βλ. καὶ τὸν ἀρ. 104.

β) Μελέτες

104. E. Kriaras, «Bemerkungen zum text des Πιστικὸς Βοσκὸς in der ausgabe von P. Joannou», *Byzantinische - Neugriechische Jahrbucher*, 19 (1966) 277-284.

Παρατηρήσεις στὸ κείμενο τοῦ Πιστικοῦ Βοσκοῦ: ὑποστηρίζεται ἡ ἀνάγκη προσεκτικότερης ἐπανεκδόσεως τοῦ ἔργου.

105. P. Joannou, «Richtlinien zur Herausgabe metabyzantinischer neugriechischer Texte in dialektform», *Byzantinisch Zeitschrift*, 60 (1967) 269-272.

Βλ. τὸν ἐπόμενον ἀριθμὸ.

106. Ἐμμ. Κριαρᾶς, «Ἐκδοτικὰ σφάλματα καὶ βασικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν ἔκδοση νεοελληνικῶν κειμένων», *Ἑλληνικά*, 22 (1969) 163-172.

Συζητοῦνται καὶ ἀντικρούονται οἱ διατυπωμένες στὸν ἀρ. 105 ἀπόψεις.

ΚΡΙΣΕΙΣ: Λ. Πολίτης, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 480.

107. Νίκη Παπατριανταφύλλου - Θεοδωρίδης, «Ὁμοιότητες στὸν Πιστικὸ Βοσκὸ καὶ τὸν Κατζοῦρμπο», *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 374-378.

Διαπιστώνονται νοηματικὲς καὶ φραστικὲς ὁμοιότητες στὸ κείμενο τοῦ Πιστικοῦ Βοσκοῦ καὶ τοῦ Κατζοῦρμπο. Ὑποστηρίζεται ἡ ἐξάρτηση τοῦ Χορτάτση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Guarini καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ ἄγνωστου κρητικοῦ καὶ τοποθετεῖται ἡ συγγραφή τοῦ Πιστικοῦ Βοσκοῦ πρὶν ἀπὸ τὸν Κατζοῦρμπο (1595-1600).

108. Νίκη Παπατριανταφύλλου - Θεοδωρίδης, «Ὁ Πιστικὸς Βοσκὸς καὶ τὰ ἔργα τοῦ Χορτάτση», *Θησαυρίσματα*, 15 (1978) 80-97.

Ἐξετάζεται ὁ Πιστικὸς Βοσκὸς σὲ σχέση με τὰ ἔργα τοῦ Χορτάτση καὶ διαπιστώνεται χρῆση ὁμοίων ἐκφραστικῶν μέσων, κοινῶν ἐκφράσεων καὶ κοινῶν, σπᾶντων γλωσσικῶν τύπων. Διατυπώνεται τὸ ἐνδεχόμενον νὰ προέρχεται καὶ ὁ Πιστικὸς Βοσκὸς ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς Ἐρωφίλης.

ΚΡΙΣΕΙΣ: A. Hohlweg, *Byzantinische Zeitschrift*, 73 (1980) 142.

Δ' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΔΡΑΜΑ

1. Ἀνώνυμου, Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (γύρω στὰ 1600)

α) Ἐκδόσεις

109. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, Μικρὰ ἔκδοσις μετ' εἰσαγωγῆς καὶ Λεξιλογίου ὑπὸ Γεωργίου Α. Μέγα. Ἐκδοσις δευτέρα ἀναθεωρηθεῖσα, Ἀθήναι 1965.

[1. Εἰσαγωγή (σ. 3-8)· —2. Κείμενο (σ. 9-48)· —3. Γλωσσάριον (σ. 49-64)].
Τὸ κείμενο ἀνατυπώνεται ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Μέγα τοῦ 1954 [βλ. Μανούσακας, ἀρ. 189)].

110. Βιτσέντζου Κορνάρου Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Ἀνώνυμου Ἡ Εὔμορφη Βοσκοπούλα. Προλεγόμενα, Εἰσαγωγαί, Κείμενα, Λεξιλόγιον ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἀθήναι, Γρηγόρης [1971].

[1. Εἰσαγωγή (σ. 7-37)· —2. Κείμενον (σ. 38-66)· —3. Λεξιλόγιον (Θυσίας καὶ Βοσκοπούλας), (σ. 89-99)].

Τὴν Εἰσαγωγή ἀποτελοῦν εἴτε μελέτες τοῦ ἐκδότη, ποὺ ὅμως δὲν σχετίζονται ἄμεσα μετὰ τὸ κρητικὸ ἔργο, εἴτε διάφορα ἀποσπάσματα ἀπὸ θρησκευτικά, πατερικά καὶ ὑμνογραφικὰ κείμενα μετὰ θέμα τῆ βιβλικῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Πρωτότυπο εἶναι μόνον τὸ «Σημείωμα διὰ τὴν Θυσίαν καὶ τὰς ἐκδόσεις τῆς» (σ. 35-37). Ὡς πρὸς τὸ κείμενο σημειώνεται: «Εἰς τὴν ἔκδοσιν ὠφελήθη τὰ μέγιστα ἀπὸ τὴν κριτικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Μέγα καὶ δὴ τὸ κριτικὸν του ὑπόμνημα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσας διορθώσεις καὶ παρατηρήσεις προέτειναν ἄλλοι μελετηταί. Ἐδῶσα περισσότερον θέσιν εἰς τὸ Μαρκανδὸν χειρόγραφον... Τὸ ὀρθογράφησα δὲ φιλολογικῶς καὶ συντηρητικώτερον τῶν προηγουμένων ἐκδοτῶν» (σ. 37).

111. Βιτσέντζου Κορνάρου Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Εἰσαγωγή Ἄγγελου Τερζάκη, Φιλολογικὴ ἐπιμέλεια Ἐλένη Τσαντσανόγλου, Ἀθήνα, Ἐρμῆς, 1975 [Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, 14].

[1. Εἰσαγωγή: Τὸ κείμενο καὶ τὸ δράμα (σ. 9-33)· —2. Κείμενο (σ. 35-37)· —3. Γλωσσάριον (σ. 79-86)· —4. Κρίσεις γιὰ τὴ θυσία τοῦ Ἀβραάμ (σ. 87-119)].

Στὴν Εἰσαγωγή γίνεται ἐμπεριστατωμένη ἀναφορὰ στὸ ἔργο καὶ τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει τὸ κείμενο καταρτίστηκε μετὰ βάση τὴν ἔκδοσιν Μέγα καὶ τὴ σχετικὴ μετὰ τὴν ἀποκατάστασή του μεταγενέστερη βιβλιογραφία.

β) Μελέτες

112. Γεώργιος Γ. Ἀλισανδράτος, «Ἄγνωστη βενετικὴ ἔκδοσιν τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ», Ὁ Ἐραμιστής, 4 (1966) 161-170.

Παρουσιάζεται ἄγνωστη ἔκδοσιν τῆς Θυσίας τοῦ 1836 —ἀντὶ 1386 ποὺ ἀναγράφεται στὴν προμετωπίδα. Βλ. καὶ τὸν ἀρ. 117.

113. Γ. Α. Μέγας, «Δύο χειρόγραφα τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ», *Λαογραφία*, 25 (1967) 587-601.
Βλ. Μανούσακας, ἀρ. 196.
114. Γ. Α. Μέγας, «Κείμενον καὶ γλώσσα τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» *Λαογραφία*, 25 (1967) 602-633.
Βλ. Μανούσακας, ἀρ. 205.
115. W. F. Bakker, «Some remarks on Megas' Commentary on the Sacrifice of Abraham», *Κρητικά Χρονικά*, 21 (1969) 130-133.
ΚΡΙΣΕΙΣ: Ε. Τσαντσάνογλου, *Ἑλληνικά*, 24 (1971) 489.
116. W. F. Bakker, «The Sacrifice of Abraham a drama?», *Κρητικά Χρονικά*, 21 (1969) 515-518.
Σκιαγραφεῖται ἡ δραματικὴ κλίμακα τοῦ ἔργου.
117. Ἐλευθέριος Πλατάκης, «Μία ἔκδοσις τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ τοῦ ... 1386», *Ἀμάθεια*, 4 (1973) 117-120.
Ἀποκαθίσταται τὸ τυπογραφικὸ σφάλμα τῆς προμετωπίδας (1836 ἀντὶ 1386) καὶ παρουσιάζεται ἡ ἐν λόγῳ ἔκδοσις — ἀγνοεῖ τὸν ἀρ. 112.
118. Ἀπόστολος Σαχίνης, «Κριτικὲς παρατηρήσεις στὴ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ τοῦ Κορνάρου», *Βυζαντινά*, 5 (1973) 59-86.
Ἐξαιρεται τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο τοῦ ἔργου. [Ἀναδημοσιεύτηκε: Ἀπ. Σαχίνης, *Γύρο στὸ Κρητικὸ Θέατρο*, ὁ.π., σ. 55-117].
ΚΡΙΣΕΙΣ: Κ. Μιχαήλ, *Νέα Πορεία*, 19 (1973) 189-190 — P. Yannopoulos, *Byzantion*, 44 (1974) 586-587 — Γιάννης Χατζίνης, *Νέα Ἑστία*, 95 (1974) 415-416.
119. W. F. Bakker, «Structural differences between Groto's "Lo Isach" and "The Sacrifice of Abraham"», *Folia Neohellenica*, 1 (1975) 1-26.
120. W. F. Bakker, «Lo Isach τοῦ Luigi Groto καὶ ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Μία συμβολὴ σὲ μιὰ σύγκριση τοῦ περιεχομένου τους», *Παρνασσός*, 19 (1977) 175-192.
[1. Γενικά (σ. 175-179)· —2. Ἡ Σάρρα (σ. 179-184)· —3. Οἱ Δούλοι (σ. 184-186)· —4. Ὁ Ἰσαάκ (σ. 186-189)· —5. Ὁ Ἀβραάμ (σ. 189-192)].
121. W. F. Bakker, *The Sacrifice of Abraham. The Cretan Biblical Drama Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ and Western European and Greek Tradition*, University of Birmingham 1978.
[1. Introduction (σ. 1-3)· —2. The plot (σ. 5-44)· —3. The characters (σ. 45-90)· —4. The poet's intentions (σ. 91-105)· —5. Conscious artistry or plain adoption? (σ. 106-118)].

Ἐξετάζεται ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ σὲ σχέση με ἀνάλογα ὡς πρὸς τὸ θέμα ἔργα τῆς Ἰταλικῆς, Γαλλικῆς, Γερμανικῆς καὶ Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας, με θεολογικά κείμενα καὶ με τὸ κοντάκιο τοῦ Ρωμανοῦ «Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ»· ἐξάιρεται ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ κρητικῶ ἔργου.

122. A. L. Vincent - Τάκης Κωνσταντόπουλος, «Θεατρικὴ κριτική: Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», *Τὸ Γιοφύρι*, τεύχ. 1 (Φεβρουάριος 1978) 64-66.

Με ἀφορμὴ τῆ θεατρικῆ παράστασης τῆς Θυσίας ἀπὸ τὸ Hellenic Theatrical Group τοῦ Σύδνεϋ (21, 22 καὶ 29 Ὀκτωβρίου 1977) διατυπώνονται παρατηρήσεις γιὰ τὸ διασκευασμένο στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ κείμενο τῆς παράστασης καὶ τὸ ἀνάβασμα τοῦ ἔργου.

123. W. F. Bakker, «Οἱ παλιὲς ἐκδόσεις τῆς Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ», *Ὁ Ἑραμιστής*, 15 (1978-1979) 23-74.

[1. Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις (σ. 23-25)· 2. Ἡ τουρκικὴ μετάφραση (σ. 25-35)· 3. Οἱ ἐκδόσεις (σ. 35-71)· 4. Οἱ ἐκδόσεις καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις (σ. 71-74)].

Μελετᾶται ἡ ἐντυπὴ παράδοσις τῆς Θυσίας καὶ ἐκτιμᾶται ἡ ἀξία τῆς γιὰ μιὰ νέα κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ ἔργου.

Ε' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἡ παραπομπὴ γίνεται: στὸν ἀριθμὸ τοῦ λήμματος. Δὲν εὐρετηριάζονται: Κρητικὸ Θέατρο καὶ Κρητικὴ Λογοτεχνία.

«Ἀβραάμ θυσία»· ἑλ. «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ»	Βαρίκας Βάσος 69
ἀκαδημίες: ἰταλικὲς 4· κρητικὲς: τῶν Stravaganti 4, 8· τῶν Vivi 40	Βασιλείου Πάνος 78, 83
Ἀλεξίου Στυλιανὸς 1, 10, 29, 40, 45, 49, 78	«Βασίλειος ὁ Ροδολίνος» Ἰωάννη Ἀνδρέα Τρώιλου 24, 64 - 66· ἐκδόσεις 34· ποιητῆς 65
Ἀλυσανδράτος Γεώργιος Γ. 112	Βασταρούχας Γεώργιος 54, 55
ἀνάγνωση κρητικὴ 30, 31, 40	Βέης Νίκος Α. 45
ἀνώνυμος 3, 9	Βλαστός Παῦλος Γ. ἑλ. «Πανάρατος»
«Ἀπαρνημένη τῶν Χανίων» ἀνωνόμου 5	«Βοσκοπούλα» ἀνωνόμου 110
	«Βοσκὸς Πιστικὸς» ἑλ. «Πιστικὸς Βοσκὸς»
Accademia Olimpica 4	
«Aminta» T. Tasso 50	Bakker W. F., 115, 116, 119, 120, 121, 123
Anguilara Francesco 32	Bancroft-Marcus Rosemary 32, 38
Ariosto Lodovico 80, 56	

- Beck H. - G. 5, 33
 Bursian C. 50
 Γιάκος Δημήτρης 54
 Γριτσόπουλος Τάσος Α. 2
 «Γόπαρης»· βλ. «Πανώρια»
- «Callisto» Luigi Groto 6
 Calmo Andrea 41
 commedia: dell' arte 7· erudita 7·
 poliglotta 36· veneziana 7
 Cortellazzo Manlio 20
 Coutelle Louis 17, 33
- Δασκαλόπουλος Δημήτρης 34
 Δεδούση Χριστίνα Β. 71
 Δετοράκης Θεοχάρης 57, 77, 86, 101
 Δημαράς Κ. Θ. 29, 69, 95
 δημοτικά τραγούδια: κρητικά 10
- Da Molino Antonio 26
 Della Porta G. B. 73, 78
- «Ερωτόκριτος» Βιτσέντζου Κορνάρου
 5, 13, 22
 «Ερωφίλη» Γεωργίου Χορτάτη 12,
 13, 15, 22, 24, 43 - 63· εκδόσεις 34·
 παραλλαγές κρητικές 57 (βλ. και
 «Παρνασσός») πηγές 56· χορικῶν 50
 35, 67, 84
 Εδαγγελάτος Σπύρος Α. 11, 14, 15,
 35, 67, 84
 «Εδγέννα» Θ. Μοντσελέζε 96
- «Fanciula» G. - B. Mazzi 70
 «Gerusalemme Liberata» T. Tas-
 so 53
 «greghesco» 17, 20, 33, 36, 41
 Groto Luigi 6, 119, 120
 Guarrini G.-B. 103, 107
- Ζάκυνθος 67
 «Ζήνων» ἀνώνυμου 12, 24, 67 - 68· ἐκ-
 δόσεις 34· ποιητής 67· τόπος συγγρα-
 φής 67, 68· χρονολόγηση 67, 68
 Ζώρας Γ. Θ. 46, 82
- Ἡλιού Φ. Η. 64
- Hohlweg A. 63, 108
- θέατρο: ἐπιφανησιακὸ 11, 14, 30, 35,
 39· ἰταλικὸ 4, 7, 39, 42
 Θεόκριτος 9
 Θεοδοκόπουλος Δομήνικος 1
 θρησκευτικὸ δράμα· βλ. «Θυσία τοῦ
 Ἀβραάμ»
 «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» 13, 24, 109-123·
 ἐκδόσεις 34, 112, 117, 123
- Ἰντερμέδια Κρητικοῦ Θεάτρου 21, 24
 32· πηγές 32· ποιητής 32
 Ἰορδανίδης Γιάννης Γ. 28
 Ἰουλιανὸς Ἰωάννης, τυπογρ. 64
- «Il re Torrismondo» T. Tasso 64
 «Isach» Luigi Groto 119, 120
- Jeffreys Elizabeth M. 63
 Joannou Pericles 103, 104, 105
- Κακουλίδης (—Πάνου) Ἑλένη 10, 12,
 13, 16, 43, 50
 Καλλέργη οἰκογένεια 8
 Καραγιάννη Ἰωάννα 96
 Καράκαλος Ξ. Ι. 2
 Κάστρο· βλ. Χάνδακας
 «Κατζούρμπος» Γεωργίου Χορτάτη 12,
 21, 24, 28, 41, 69-77, 107· ἐκδό-
 σεις 34· πηγές 70, 73
 Κατσουρὸς Ἀντώνιος Φ. 95
 Κεφαλλονιά 67
 Κορνάρος Βιτσέντζος 1, 22, 23, 110,
 111, 118
 Κρέτση—Λεοσίνη Π. 46
 «Κρητικοῦ» ἐπισόδιον 5
 Κριαράς Ἐμμ. 12, 62, 74, 95, 99,
 100, 103, 104, 106
 Κωμῳδία: κρητικὴ 24, 28, 41, 69,
 71· πηγές 7· λατινικὴ 71· βλ. και
 «Κατζούρμπος», «Στάθης», «Φορτου-
 νάτος»
 Κωνσταντόπουλος Τάκης 122
 Κώνστας Κ. Σ. 47, 58
- Λούκαρις Κύριλλος 1

- «La Spagnolas» A. Calmo 41
Lazzerini Lucia 36, 41
lingua franca 33
- Μακρής Σόλων 62
Μανούσκακας Μ. Ι. 2, 33, 64, 78
Μαρινάκη Στέλλα Έμμ. 42
Μέγας Γεώργιος 46, 48, 109, 110, 111, 113, 114, 115
«Μεταμορφώσεις» Όθιδίου 32' βλ. και Anguilara Francesco
Μιχαήλ Κ. 118
Μοντσελέζε Θ. 96
Μουλλάς Παναγιώτης 69
μπαρόκ 11, 30' ιταλικό 19, 27
Μπουμπουλίδης Φαίδων Κ. 16, 64, 78, 95
- Martini Lidia 68, 78, 81, 86, 88
Maggi G. B. 70
Merlier Octave 9
- Νίτσος Κώστας 3
Ντετζιόρτζιο Λορέντζο 44
Ντόκος Κωνσταντίνος 65
- Ξανθουδίδης Στέφανος 43, 44, 49, 50, 53, 94
- Oddi Sforza 85
«Olimpia» G. B. della Porta 73
«Orlando Furioso» L. Ariosto 56, 80
- Παναγιωτάκης Ν. Μ. 4, 8
Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. 69
«Πανάρατος» (λαϊκή διασκευή της Έρωφίλης) παραλλαγές: Έμφιλοχίας 46, 47, 55, 61' Άρτας 54, 55' Ίωαννίνων 61' Καρπενησίου 47, 58, 60' Ρεθύμνου (Π. Γ. Βλαστός) 48' Ρεθύμνου (Ρουσοσπίτι) 48
«Πανώρια» (= «Γρυπάρης») Γεωργίου Χορτάτση 6, 12, 22, 24, 95—102
Παπαγεωργίου Σόφη 66
Παπατριανταφύλλου — Θεοδωρίδη Νίκη 53, 107, 108
- Πηδώνια Κομνηνή 22, 37
«Πιστικός Βοσκός» άνωνύμου (κρητική μετάφρ. του «Pastor Fido» του G. B. Guarini) 12, 103-109' ποιητής 108' χρονολόγηση 107
Πλατάκης Έλευθέριος 117
ποιμενικό δράμα · βλ. «Πανώρια» και «Πιστικός Βοσκός»
ποιμενική ποίηση: ιταλική 5, 6' κρητική 5, 6
Πολίτης Αίνος 5, 6, 7, 9, 11, 29, 49, 59, 69, 75
Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικ. 60
- «Pastor Fido» G. B. Guarini 103
Pecoraro Vincenzo 21, 50, 73, 78, 85
Pontani F. M. 69, 79
«Prigione d' amore» Sforza Oddi 85
Prussis Costas 9
Pertusi A. 33
Puchner Walter 30, 39, 78
- Ρέθυμνο 40, 48, 65
«Ροβολίνος» βλ. «Βασιλεύς ο Ροβολίνος»
Ρωμανός ο Μελωδός 121
- Rosenthal - Kamarinea Isidora 13
- Σάθας Κ. Ν. 22, 50
Σαχίνης Έπίσκοπος 6, 98, 90, 118
Σολομός Έλέξης 24, 43
Σολομός Διονύσιος 9
«Στάθης» άνωνύμου 12, 24, 78-78-88' εκδόσεις 34' πηγές 80, 85' ποιητής 78' χόσματα 78' χρονολόγηση 78, 84
Συμεωνίδης Χαράλαμπος Π. 76
- Schareika Helmut 13
Schmidt Leopold 46
Schreiner H. 103
«Sofonisba» G. G. Trissino 50
Spadaro Giuseppe 18, 56, 78, 80, 87
- Τερζάκης Έγγελος 111
τραγωδία κρητική' 18 βλ. και «Έρω-

- φίλη» «Βασιλεὺς ὁ Ροδολίνος» «Ζή-
νων»
 Τρώιλος Γεώργιος τοῦ Ἰωάννη- Ἀν-
 δρέα 65
 Τρώιλος Ἰωάννης- Ἀνδρέας 31, 64-66
 Τσαντσάνογλου Ἐλένη 111, 115
 Τσικριτσῆ-Κατσανάκη Χρυσούλα 31, 97
 Τσοπανάκης Ἀγαπητὸς Γ. 88, 02
 Τωμαδάκης Ν. Β. 110

 Tasso T. 50, 53, 64
 «Torrismondo βλ. «Il re Torrismon-
 do»
 Trapp Erich 78
 Trissino G. G. 50

 Van Gemert Arnold 19
 Vincent Alfred L., 17, 25, 26, 51,
 52, 70, 72, 89, 90, 91, 92, 93, 122
 Vittì Mario 19, 23, 24, 27

 «Φορτουνάτος» Μάρκου- Ἀντωνίου Φώ-
 σκολου 12, 24, 52, 89-94 ἐκδόσεις
 34
 Φώσκολος Μάρκος - Ἀντώνιος 52, 90,
 91
 Φωτόπουλος Κ. Ι., 61

 Χάνδακας 1, 4, 8
 Χατζηγιακουμῆς Ἐμμ. Κ. 9
 Χατζηφώτης Ι. Μ. 95
 Χατζιδάκης Γεώργιος 94
 Χατζίνης Γιάννης 118
 χειρόγραφα τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου:—

 Ἐρωφίλη:—α) Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ.
 Ἑταιρείας Θ. 62 (16) [Πρώην συλ-
 λογῆς Saibante καὶ Legrand] 53,
 63, 73.—β) Ἐθνικὴ Βιβλιοθ. Μο-
 νάχου, ms. gr. 590, 53.—γ) Πα-
 νεπιστ. Birmingham mss. 13/i/17
 [πρώην συλλογῆς Phillips] 51, 52.
 Ζήνωνας:—Marc. gr. cl. XI, ἀρ.
 19 (colloc. 1394) φ. 117^r-145^v.
 Θυσία τοῦ Ἀβραάμ:—α) Marc. gr.
 cl. XI ἀρ. 19 (colloc. 1394) φ.
 210^r - 235^r, 110, 113.—β) Κολυ-
 βᾶ-Λοβέρδου ἀρ. 224, 113 Κατ-
 ζοῦμπος:—Athen. gr. 2978, φ.
 59^r - 107^v [πρώην Βεργωτῆ] 69
 Πανόρια:—α) Marc. gr. cl. XI
 ἀρ. 19 (colloc. 1394) φ. 147^v -
 58^v [πρώην Βεργωτῆ] 95. γ) Δα-
 πέργολα φ. 1^r - 77^v, 95, 96. Πι-
 στικός Βοσκός:—Marc. gr. cl. IX
 ἀρ. 24 (colloc. 1472) φ. 1^r - 136^v
 103. Στάθης: Marc. gr. cl. XI ἀρ.
 19 (1694) φ. 180^r - 207^v, 78. Φορ-
 τουνάτος:—Marc. gr. cl. XI ἀρ.
 19 (colloc. 1934) φ. 342-439^v, 89.
 Χορτάσης Γεώργιος 7, 22, 23, 31,
 37, 38, 43—63, 69—77, 95—102,
 108
 Χορτάσης Γεώργιος τοῦ Ἰωάννη 15

 Walton Francis R. 64
 Γιαννοπούλες P. 118

Στέφανος Ε. Κακλαμάνης